

M. GORKI

V. I. LENIN

Vladimir Lenin on kuollut.

Vieläpä eräät vihollistenkin leiristä antavat hänelle rehellisen tunnustuksen: Leninin persoonassa menetti maailma ihmisen, „joka oli kirkkain nero kaikkien aikansa suurmiesten joukossa”.

Saksalainen porvarillinen sanomalehti „Prager Tageblatt”, julkaistuaan Leninistä kirjoituksen, josta uhkui kunnioittava ihmettely hänen jättiläispersoonsaansa kohtaan, lopetti tämän kirjoituksen sanoilla:

„Lenin tuntuu suurelta, saavuttamattomalta ja peloittavalta kuolleenakin”.

Kirjoituksen sävystä käy selville, ettei sitä ollut synnyttänyt fysiologinen mielihyvätunne, joka on kyynillisesti ilmaistu aforismilla: „vihollisen ruumis haisee aina hyvälle”, ei se ilo, jota ihmiset tuntevat, kun iso rauhaton ihminen poistuu heidän luotaan,— ei, tässä kirjoituksessa kaikuu voimakkaasti inhimillinen ylpeys ihmisestä.

Venäläisen emigraation sanomalehdistö ei löytänyt itsessään voimaa eikä tahdikkuutta suhtautua Leninin kuolemaan sillä kunnioituksella, jota porvarilliset lehdet ilmaisivat arvioidessaan erään suurimman elämäntahdon ja järjen pelottomuuden ilmaisan henkilöllisyyttä.

Hänen muotokuvaansa on vaikea piirtää. Lenin oli ulkoapäin kokonaan sanoissa kuin kala suomissa. Hän oli luonnollinen ja suora, niinkuin kaikki se, mitä hän puhui.

Hänen sankaruutensa oli melkein kokonaan vailla ulkonaista loistetta, hänen sankaruutensa oli Venäjällä melko usein ilmevä, yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden mahdollisuuteen maan päällä vakaasti uskovon rehellisen venäläisen intelligentti-vallankumouksellisen vaatimatonta, askeettista taistelu-uljuutta, sellaisen ihmisen sankaruutta, joka raskaassa työssä ihmisten

onnen hyväksi on kieltäytynyt kaikista maailman iloista. Se, mitä kirjoitin hänestä heti hänen kuolemansa jälkeen, on kirjoitettu raskaassa mielentilassa, hätäisesti ja huonosti. Eräitä seikkoja en voinut kirjoittaa „tahdikkautta” silmillä pitäen, jonka luulen olevan täysin ymmärrettävän. Hän oli kaukonäköinen ja viisas mies, ja „paljossa viisaudessa on paljon murhetta”.

Hän näki kauas eteenpäin, ja aprikoidessaan, keskustellessaan ihmisistä vuosina 19—21 hän arvasi usein ja virheettömästi ennakoita, mitä heistä tulee jonkun vuoden kuluttua. Ei tehnyt mieli aina uskoa hänen ennakkomääritelmiinsä, ja usein ne olivat loukkaaviakin, mutta ikävä kyllä, monien ihmisten suhteen nämä skeptilliset luonnekuvat pitivät paikkansa. Muistelmani hänestä on kirjoitettu paitsi huonosti, lisäksi epä johdonmukaisestikin harmillisine aukkoineen. Minun olisi pitänyt alkaa Lontoon edustajakokouksesta, niistä päivistä, jolloin Vladimir Iljitš kohosi eteeni toisten epäilysten ja epäuskon ja toisten ilmeisen suuttumuksen, jopa vihankin kirkkaassa valossa.

Näen vielä tällä hetkelläkin selvästi Lontoon laitakaupungin kurjuudessa hassunkurisen puukirkon tyhjät seinät, köyhän koulun luokkahuonetta muistuttavan pienen ja kapean salin suippo-kaari-ikkunat. Tämä rakennus muistutti kirkkoa vain ulkoapäin, sisältä puuttuivat täydelleen uskonmenojen välineet, eikä edes matala papin saarnatuolikaan ollut edessä, salin perällä, vaan sisäänkäytävän puolella, kahden oven välissä.

En ollut tavannut Leniniä¹ aikaisemmin, enkä ollut lukenutkaan häntä niin paljon kuin olisi pitänyt. Mutta se, minkä olin ollut tilaisuudessa lukemaan, ja erikoisesti hänet henkilökohtaisesti tunteneiden tovereiden ihastuneet kertomukset vetivät minua voimakkaasti hänen puoleensa. Kun meidät esiteltiin, hän puristi lujasti kättäni ja tarkkaillen minua terävillä silmillään sanoi vanhan tuttavan tapaan leikkillisesti:

— Se on hyvä, että tulitte! Tehän pidätte tappelusta? Täällä tulee kova kahakka.

Olin luullut, ettei Lenin ollut sellainen. Minusta tuntui, että hänestä puuttui jotain. Hän puhui sorautellen, kätensä oli pistänyt johonkin kainaloiden alle ja seisoj tanakasti. Ja yleensä koko mies oli jotenkin liian tavallinen, hänessä ei ollut „johdajaa”. Olen kirjailija. Ammattini pakoittaa minut havainnoimaan pikku seikkoja, tämä velvollisuus on muodostunut tottumukseksi, joskus jo kyllästyttäväksikin.

¹ Sittemmin A. M. Gorki kirjeessään NKP (b):n KK:n Marx—Engels—Lenin-instituutille mainitsee muistelmiensa tähän kohtaan päässeestä epä-tarkkuudesta (ks. „Oktjabr” № 6, 1941, s. 22). A. M. Gorki tapasi V. I. Leninin ensi kerran Pietarissa marraskuun 27 (joulukuun 10) pnä 1905 VSDTP:n KK:n istunnossa. Lähemmin V. I. Lenin tutustui A. M. Gorkiin puolueen Lontoon edustajakokouksessa vuonna 1907.— *Toim.*

Kun minua „käytettiin” G. V. Plehanovin luona, hän seisoi kädet rinnalla puuskassa ja katsoi ankarasti, ikävähkösti, niinkuin velvollisuuksiensa uuvuttama opettaja katsoo vielä yhteen uuteen oppilaaseen. Hän sanoi minulle hyvin tavallisen lauseen: „Olen kykyjenne ihailija”. Paitsi tätä hän ei sanonut mitään, mikä olisi säilynyt muistissani. Eikä koko edustajakokouksen aikana herännyt enempää hänellä kuin minullakaan halua keskustella „sydämen pohjasta”.

Mutta tuo kaljupäinen, sorakielinen, tanakka, tukeva mies, pyyhkien toisella kädellä sokrateenotsaansa, toisella nykien minua kädestä ja katsoen lempeästi loistavilla, ihmeen eloisilla silmillään, hän alkoi puhua „Äiti” kirjani puutteista, ja kävi selville, että hän oli lukenut sen käsikirjoituksena, jonka oli saanut I. P. Ladyžnikovilta. Sanoin, että olin kiirehtinyt kirjoittaessani kirjaa, mutta en ehtinyt selittää, miksi olin kiirehtinyt,—Lenin nyökäytti hyväksyvästi päätään ja selitti itse: erittäin hyvä, että olin kiirehtinyt, kirja on tarpeellinen, työläisiä on paljon osallistunut vallankumousliikkeeseen vaistovaraisesti, alkuvoimaisesti, ja nyt he lukevat „Äidin” suureksi hyödyksi itselleen.

„Erittäin ajankohtainen kirja”. Se oli hänen ainoa, mutta sangen arvokas kohteliaisuutensa minulle. Sitten hän tiedusteli asiallisesti, käännetäänkö „Äiti” muille kielille, miten paljon venäläinen ja amerikkalainen sensuuri oli runnellut kirjaa, ja saatuaan tietää, että tekijä oli päätetty asettaa edesvastuuseen, ensin rypisti otsaansa ja sitten kohottaen päänsä takakenoon ja painaen silmänsä umpeen purskahti epätavalliseen nauruun; hänen naurunsa veti työläisiä puoleensa, luoksemme tuli muistaakseni Foma Uralski ja vielä kolmisen henkilöä.

Mielialani oli erittäin juhlallinen, olin kolmensadan valitun puolueen jäsenen joukossa, sain tietää, että he olivat puolentoistasadan tuhannen järjestyneen työläisen lähettäminä edustajakokouksessa, näin kaikki puolueen johtajat, vanhat vallankumousmiehet: Plehanovin, Axelrodin, Deitšin. Juhlamielialani oli täysin luonnollinen, ja lukija käsittää sen, kun sanon, että kahden vuoden aikana, jotka olin viettänyt poissa kotimaasta, oli tavanomainen mielentilani kovin laskenut.

Se oli alkanut laskea Berliinissä, jossa olin nähnyt melkein kaikkia sosialidemokratian huomatuimpia johtajia, aterioinut August Bebelin kotona istuen sangen pönäkän Singerin rinnalla ja muiden, myöskin kokolailla suurten henkilöiden seurassa.

Aterioimme avarassa, viihtyisässä kodissa, jossa kanarialintujen häkit oli komeasti katettu pienillä kirjoliinoilla ja nojatuolien selkämkyysiin oli myöskin kiinnitetty kirjoliinat, etteivät istujat olisi tahranneet takaraivollaan irtopäällystä. Kaikki oli

ympärillä kovin arvokasta ja vankkaa, kaikki söivät juhlallisesti ja puhelivat toisilleen juhlallisesti:

— Mahlzeit.

Tämä sana oli minulle tuntematon, mutta tiesin, että ranskalainen „mal” merkitsi venäjännettynä huonoa, saksalainen „zeit” aikaa, siitä tuli: huono aika.

Singer nimitti kahdesti Kautskya „minun romantikkoni”. Bebel näytti minusta kotkannenineen hieman omahyväiseltä mieheltä. Juotiin reininviiniä ja olutta; viini oli hapanta ja lämmintä, olut hyvää, Venäjän vallankumouksesta ja sosialidemokraattisesta puolueesta puhuttiin myös hapahkosti ja alentuvaisesti, mutta omasta, Saksan puolueesta sangen hyvää! Yleensä kaikki oli perin itsetyytyväistä, ja tuntui, että tuolitkin olivat tyytyväisiä, kun saivat kannattaa johtajien kunnioitettavan pehmeitä paikkoja.

Minulla oli Saksan puolueelle „arkaluontoinen” asia: sen huomattavalla jäsenellä, myöhemmin hyvinkin kuuluisalla Parvuksella, oli „Znanijelta” valtakirja kirjoituspalkkion keräämiseksi teattereilta „Pohjalla” näytelmän esityksistä. Hän oli saanut tämän valtakirjan vuonna 902 Sevastopolin asemalla saavuttuaan sinne illegaalisesti. Hänen keräämänsä rahat piti jaettaman näin: 20% koko summasta hänelle, loput siten, että neljännes minulle, kolme neljänneistä sosdem puolueen kassaan. Parvus tiesi tietenkin tämän ehdon ja olipa hyvilläänkin siitä. Neljän vuoden aikana näytelmä oli kiertänyt kaikki Saksan teatterit, yksin Berliinissäkin sitä oli esitetty yli 500 kertaa, Parvukselle lienee kertynyt satatuhatta markkaa. Mutta rahojen asemesta hän lähetti „Znanijeen” K. P. Pjatinitskille kirjeen, jossa hyväntahtoisesti ilmoitti, että hän oli kaikki nämä rahat käyttänyt erään neidin selurassa tekemäänsä Italianmatkaan. Kun se varmaankin sangen miellyttävä matka koski minua mieskoh- taisesti vain neljäsofaltaan, pidin itseäni oikeutettuna huomaut- tamaan Saksan puolueen KK:lle lopuista kolmesta neljännek- sestä. Huomautin I. P. Ladyžnikovin kautta. KK suhtautui Parvuksen matkaan välinpitämättömästi. Myöhemmin kuulin, että Parvus oli erotettu joistakin puolueen viroista,—suoraan sanoen olisin pitänyt parempana, jos häntä olisi vedetty korvista. Vielä myöhemmin minulle näytettiin Pariisissa sangen kaunis neiti tai rouva ja sanottiin, että juuri hänen kanssaan Parvus oli matkustellut.

„Kalliini,— ajattelin,— kalliini”.

Näin Berliinissä kirjailijoita, taiteilijoita, mesenaatteja ynnä muita ihmisiä, he erosivat toisistaan omahyväisyyden ja itserak- kauden asteen mukaan.

Amerikassa näin sangen usein Morris Hillquitia, joka halusi päästä New Yorkin määriksi tai kuvernööriksi, vanhus Debsia,

joka yksin ja väsyneesti ärähteli kaikille ja kaikelle,— hän oli vasta päässyt vankilasta,— näin hyvin monia ja hyvin paljon, mutta en tavannut yhtään ihmistä, joka olisi ymmärtänyt Venäjän vallankumouksen syvällisyyden, ja tunsin kaikkialla, että siihen suhtauduttiin kuten „eurooppalaisen elämän erilliseen tapahtumaan” ja tavalliseen ilmiöön maassa, jossa on „aina koleera tai vallankumous” erään „socialismille myötätuntoisen” „handsome lady” sanojen mukaan.

Ajatuksen Amerikanmatkasta rahojen keräämiseksi „bolševikien” kassaan esitti L. B. Krasin, sihteerinä ja esitysten järjestäjänä piti kanssani matkustaa V. V. Vorovskin, hän osasi hyvin englannin kieltä, mutta puolue antoi hänelle jonkin toisen tehtävän, ja minun kanssani lähti N. J. Burenin, KK(b):n taistelu-ryhmän jäsen; hän oli „kieleton”, alkoi opiskella sitä matkalla ja paikanpäällä. Kun eserrät saivat tietää, missä tarkoituksessa matkustan, osoittivat he nuorekkaan vilkasta mielenkiintoa matkaani; luokseni — jo Suomessa — tulivat Tšaikovski ja Žitlovski, ja he ehdottivat kerättäväksi rahaa ei bolševikeille, vaan „yleensä vallankumouksen hyväksi”. Minä kieltäydyin „yleensä vallankumouksesta”. Silloin he lähettivät sinne „mummon”, ja amerikkalaisten eteen ilmestyi kaksi henkilöä, jotka alkoivat toisistaan riippumatta ja toisiaan kohtaamatta kerätä rahaa nähtävästikin kahta eri vallankumousta varten; amerikkalaisilla ei tietysti ollut enempää aikaa kuin haluakaan aprikoida, kumpi näistä oli parempi ja arvokkaampi. „Mummon” he lienevät tunteneet jo aikaisemminkin, amerikkalaiset ystävät mainostivat häntä hyvin, mutta minulle tsaarivallan lähetystö järjesti skandaalin. Amerikkalaiset toverit, jotka myöskin pitivät Venäjän vallankumousta „erillisenä ja epäonnistuneena asiana”, suhtautuivat kokouksissa keräämiini rahoihin hieman „liberaalisesti”, yleensä keräsin dollareita kovin vähän, vajaan 10 tuhatta. Päätin „tienata” sanomalehdissä, mutta Amerikassakin oli Parvus. Yleensä ei matka onnistunut, mutta kirjoitin siellä „Äidin”, mikä selittääkin tämän kirjan eräät „kompastukset”, puutteet.

Sitten matkustin Italiaan, Kaprille, siellä syvennyin lukemaan venäläisiä sanomalehtiä ja kirjoja,— tämä myös madalsi kovasti mielialaa. Jos leukaluusta irti kiskaistu hammas kykenisi tuntemaan jotain, tuntisi se kai itsensä yhtä yksinäiseksi kuin minä silloin. Ihmetytti kovasti se klounin nopeus ja ketteryys, jolla tutut henkilöt keikkuivat puoluekannalta toiselle.

Venäjäältä saapui satunnaisia vallankumouksellisia, masentuneita, pelästyneitä, itseensä ja niihin ihmisiin suuttuneita, jotka olivat houkutelleet heidät „toivottomaan yritykseen”.

— Kaikki on mennyttä,— he puhuivat.— Kaikki on murskattu, tuhattu, karkotettu ja teljetty vankiloihin!

Oli hyvin paljon naurettavaa, mutta ei mitään hauskaa. Eräs vieras Venäjältä, lahjakas kirjailija, todisteli minulle, että minä olin muka näytellyt Lukan osaa „Pohjalla” näytelmästä: olin tullut, puhunut nuorisolle lohduttavia sanoja, se oli uskonut minua ja lyönyt otsansa kuhmuihin, mutta minä olin paennut. Toinen todisteli, että minut oli „tendenssi” nielaissut, että olin „mennyttä miestä” ja kielsin baletin merkityksen vain sen vuoksi, että se oli „keisarillinen”. Yleensä oli erittäin paljon naurettavaa, tyhmää, ja usein tuntui, että Venäjältä puhalsi eräänlaista mätää pölyä.

Ja yht’äkkiä, aivan kuin sadussa, olin Venäjän sosialidemokraattisen puolueen edustajakokouksessa. Tietenkin se oli juhla!

Mutta juhlin ainoastaan ensimmäiseen istuntoon asti, „päiväjärjestyksen” kysymyksistä syntyneisiin väittelyihin asti. Näiden väittelyjen rajuus jäähdytti heti ihastukseni, eikä niinkään paljon sillä, että tunsin, miten jyrkästi puolue oli jakaantunut reformaattoreihin ja vallankumouksellisiin,—sen tiesin vuodesta 903, — kuin reformaattorien vihamielisellä suhtautumisella V. I. Leniniin. Se tihkui ja pursui heidän puheistaan, niinkuin vesi suuren paineen alla paloruiskun vanhan letkun läpi.

Ei ole aina tärkeätä, mitä puhutaan, vaan aina on tärkeätä, miten puhutaan. G. V. Plehanov, joka tiukasti napitetussa lievetakissaan muistutti protestanttista pastoria, puhui edustajakokousta avatessaan kuin uskonopettaja varmana, että hänen ajatuksensa olivat kiistattomia, jokainen sana kallisarvoinen, samoin taukokin sanojen välillä. Hän syyti erittäin mestarillisesti ilmaan edustajakokouksen osanottajien päiden ylle kau-niisti muotoiltuja lauseita, ja kun bolševikkien penkeillä joku liikkutteli kieltään supatellen toverinsa kanssa, kunnianarvoisa puhuja teki pienen tauon ja lävisti hänet katseellaan kuin naulalla.

Erästä lievetakkinsa napista Plehanov piti enemmän kuin toisista, hän silitteli sitä sormellaan hellästi ja herkeämättä, ja tauon aikana hän painoi sitä kuin kellonappulaa,—näytti niinkuin nimenomaan tämä painaminen olisi katkaissut puheen tasaisen solinan. Eräessä istunnossa Plehanov aikoen vastata jollekin pani kädet ristiin rinnalle ja kovasti, ylenkatseellisesti äännähti:

— K-he!

Tämä herätti naurua työläisbolševikkien keskuudessa, G. V. kohotti kulmakarvojaan, ja hänen poskensa kalpeni, sanon: poskensa kalpeni, sillä istuin puhujakorokkeen sivulla ja näin puhujien kasvot profiilissa.

G. V. Plehanovin puheen aikana ensimmäisessä istunnossa Lenin liikahteli bolševikkien penkeillä useammin kuin toiset vetäytyen väliin kokoon kuin kylmästä, sitten taas levitteleikse

ikäänkuin kuumissaan; pisti sormensa johonkin kainaloiden alle, hieroi leukaansa ravistellen vaaleaa päätänsä, ja kuiskutteli jotain M. P. Tomskille. Ja kun Plehanov lausui, että „puolueessa ei ole revisionisteja”, Lenin köyristyi, hänen kaljunsä kävi punaiseksi, olkapäät hytkivät äänettömästä naurusta, työläiset hänen rinnallaan ja takanaan hymyilivät myös, ja salin perältä joku kysyi jurosti ja äänekkäästi:

— Entä ketä tuolla puolen istuu?

Matala Feodor Dan puhui sellaisen ihmisen äänensävyllä, jolle puhdas totuus on oma tytär, hän on sen synnyttänyt, kasvattanut ja yhä vieläkin kasvattaa. Itse puolestaan hän, Feodor Dan, on Karl Marxin täydellinen oleellistuma, mutta bolševikit ovat pintapuolisesti sivistyneitä, säädyttömiä miehiä, mikä erikoisen selvästi näkyy heidän suhteestaan menševikkeihin, joiden keskuudessa ovat — „kaikki huomattavat marxilaisuuden teoreetikot”, sanoi hän.

— Te ette ole marxilaisia,— puhui hän halveksuen,— ei, te ette ole marxilaisia! — Ja sohi keltaista nyrkkiään ilmaan oikealle puolelle. Joku työläisistä kysäisi häneltä:

— Entä milloin te menette taas teekutsuihin liberaalien kanssa?

En muista, esiintyikö Martov ensimmäisessä istunnossa. Tämä erinomaisen miellyttävä mies puhui nuorekkaan tulisesti, ja näytti, että hän tunsikin erikoisen syvästi kahtiajaon draaman, ristiriitojen kivun.

Hän suorastaan vavahteli, heilahteli, avasi tärkätyn paitansa kauluksen suonenvetoisesti, viittoi käsillään; paidan hihansuut tulivat ulos takin hihasta, peittivät hänen kätensä, hän nosti kätensä ylös ja pudisti niitä saadakseen hihansuut painumaan lailliselle paikalleen. Minusta tuntui, ettei Martov todistellut, vaan pyytämällä pyyteli, sanoi: hajaannus on voitettava, puolue on liian heikko jakautuakseen kahtia, työläinen tarvitsee ennenkaikkea „vapauksia”, on ylläpidettävä mielialaa. Väliin hänen ensimmäinen puheensa kuulosti melkein hysteeriseltä, sanojen runsaus teki sen käsittämättömäksi, ja itse puhuja jätti raskaan vaikutuksen. Puheensa lopussa ja ikäänkuin siitä irrallisesti, kuitenkin „taistelusävyssä”, hän alkoi kiljua yhtä tulisesti taistelujoukkueita ja yleensä aseellista kapinaa valmistelevaa toimintaa vastaan. Muistan hyvin, miten bolševikkien penkeiltä joku huudahti hämmästyneenä:

— Siinä sitä ollaan!

Ja kai M. P. Tomski kysyi:

— Ehkä meidän olisi kädetkin lyötävä poikki, että toveri Martov rauhoittuisi?

Toistan, etten ole varma, puhuiko Martov ensimmäisessä istunnossa, mainitsin hänestä vain kertoakseni, *miten* puhuttiin.

Hänen puheensa jälkeen työläiset keskustelivat istuntosalin edessä olevassa huoneessa synkästi:

- Siinä teille Martov! Ja oli joskus „iskralainen”!
- Toverit intelligentit muuttavat karvaansa.

Rosa Luxemburg puhui kauniisti, intomielisesti ja purevasti halliten erinomaisesti ironian asetta. Mutta sitten Vladimir Iljitš nousi kiireesti puhujakorokkeelle sorauttaen „toverit”. Minusta näytti, että hän puhuu huonosti, mutta jo tuokion kuluttua olin kuten kaikki toisetkin hänen puheensa „valloissa”. Kuulin ensi kerran, että mitä vaikeimmista poliittisista kysymyksistä voitiin puhua niin yksinkertaisesti. Hän ei yrittänyt laatia kauniita lauseita, vaan tarjosi jokaisen sanan kämmenellä, paljastaen ihmeteltävän helposti sanan täsmällisen merkityksen. On hyvin vaikea kuvata erinomaista vaikutelmaa, jonka hän herätti.

Hänen eteenpäin ojennettu ja hieman kohotettu kätensä, kämmen, joka ikäänkuin punnitsi jokaisen sanan torjuen vastustajien lauseet ja esittäen niiden tilalle vakuuttavia väitteitä ja todisteita työväenluokan oikeudesta ja velvollisuudesta kulkea omaa tietään, mutta ei liberaalisen porvariston jäljessä eikä edes rinnallakaan,— kaikki tämä oli epätavallista, eikä hän, Lenin, puhunut siitä omassa nimessään, vaan todella historian tahdosta. Hänen puheensa yhtenäisyys, eheys, suoruus ja voima, ja koko hänen olemuksensa puhujakorokkeella oli kuin klassillinen taideteos: siinä oli kaikki eikä mitään liikaa, ei mitään koristeita, ja jos niitä oli, eivät ne näkyneet, ne olivat yhtä luonnollisen välttämättömiä kuin kaksi silmää kasvoissa, viisi sormea kädessä.

Ajan mukaan hän puhui vähemmän kuin häntä ennen esiintyneet puhujat, mutta vaikutelman mukaan huomattavasti enemmän; en tuntenut tätä yksinäni, takanani kuiskuteltiin ihastuneina:

- Kyllä puhuu tiiviisti...

Niinhän se olikin; jokainen hänen todisteensa kehittyi itsensä — voimalla, joka siihen sisältyi.

Menševikit osoittivat häikäilemättä, että Leninin puhe oli heille vastenmielinen, ja itse hän oli enemmänkin kuin vastenmielinen. Mitä vakuuttavammin hän todisteli puolueen kohoamisen välttämättömyyttä vallankumouksellisen teorian korkeuksiin voidakseen kaikin puolin tarkistaa käytännön, sitä vihaisempia olivat hänen puhettaan keskeyttävät huudahtelut.

- Edustajakokous ei ole paikka filosofialle!
- Älkää opettako meitä, emme ole kymnaasilaisia!

Erikoisesti yritti eräs kookas partasuu mies, jolla oli puotilaisen kasvot, hän hypähteli penkiltä ja huusi änkyttäen:

— S-ala-l-liittolaisia... s-salaliittolaisten peliä! B-blanquilaisia!

Rosa Luxemburg nyökytteli hyväksyvästi päätään; hän sanoi erittäin hyvin menševikeille eräässä seuraavassa istunnossa:

— Te ette seiso marxilaisuuden perustalla, vaan istutte, vieläpä — makaatte sillä.

Häijy, kiihkeä ärtymyksen, ironian, vihan puuska puhalsi salissa, sadat silmät valaisivat moninaisesti Vladimir Iljitšiä. Ei ollut huomattavissa, että vihamieliset hyökkäykset olisivat liikuttaneet häntä, hän puhui tulisesti, mutta vaikuttavasti, rauhallisesti; muutaman päivän kuluttua sain tietää, mitä tämä ulkonainen rauhallisuus oli hänelle maksanut. Oli kovin omituista ja katkeraa nähdä, että häntä kohtaan synnytti vihaa näin luonnollinen ajatus: vain teorian korkeuksista puolue voi selvästi nähdä erimielisyyksien syyt keskuudessaan. Minulle syntyi tällainen tunnelma: edustajakokouksen jokainen päivä antoi Vladimir Iljitšille yhä uusia voimia, teki hänet reippaammaksi, varmemmaksi, päivä päivältä kaikuivat hänen puheensa yhä vakuuttuneempina ja edustajakokouksen jäsenistön koko bolševistinen osa kävi päättävämmäksi, jyrkemmäksi. Paitsi hänen puheitaan mieltäni melkein samalla tavalla innoitti Rosa Luxemburgin erinomainen ja pureva puhe menševikkejä vastaan.

Vapaat hetket ja tunnit Lenin vietti työläisten keskuudessa, kyseli heiltä elinolojen vähäisimpiäkin yksityiskohtia.

— Entä kuinka naiset? Rasittaako talous? Opiskelevatko kuitenkin, lukevatko?

Eräät työläiset, jotka näkivät ensi kertaa Leniniä, puhelivat Hyde parkissa hänen käyttäytymisestään edustajakokouksessa. Joku heistä sanoi sattuvasti:

— En tiedä, ehkä täällä Euroopassa lienee työläisillä toinenkin yhtä viisas mies — Bebel tai joku muu. Mutta että olisi toinen ihminen, josta alkaisin heti pitää niinkuin hänestä, — ei tunnu uskottavalle!

Toinen työläinen lisäsi hymyillen:

— Hän on meidän!

Hänelle sanottiin:

— Plehanovkin on meidän.

Kuulin sattuvan vastauksen:

— Plehanov on opettajamme, herramme, mutta Lenin — johtajamme ja toverimme.

Joku nuorukainen huomautti humoristisesti:

— Lievetakki haittaa Plehanovia.

Sattui seuraava tapaus: työläismenševikki pysäytti Vladimir Iljitšin ravintolaan mennessä kysyen häneltä jotain. Iljitš hidasti askeleitaan, hänen seuransa jatkoi matkaa. Tultuaan noin viiden minuutin kuluttua ravintolaan hän kertoi otsaansa rypistellen:

— Kummallista, että noin naiivi nuorukainen on päässyt puolueen edustajakokoukseen! Hän kysyi minulta: mikä se erimielisyyksien todellinen syy kuitenkin on? Sanoin hänelle, että toverinne kun haluavat istua parlamentissa, mutta meillä on sellainen vakaumus, että työväenluokan on valmistauduttava taisteluun. Taisi ymmärtää...

Syötiin pienessä ryhmässä, aina samassa, pienessä ravintolassa. Panin merkille, että Vladimir Iljitš söi vähän: pari kolme paistettua munaa, pienen viipaleen savustettua kinkkua ja joi tuopin vahvaa, tummaa olutta. Näkyi kaikesta, että hän suhtautui itseensä välinpitämättömästi, ja minua hämmästytti hänen erinomainen huolenpitonsa työläisistä. Heidän ruoka-asioitaan hoiti M. F. Andrejeva, ja Lenin kyseli häneltä:

— Kuinka luulette: eivätkö toverit ole nälissään? Eivät? Hm, hm... Entä jos lisättäisiin voileipiä?

Hän tuli hotelliin, jossa asuin, ja huomasin hänen koettelevan huolissaan vuodetta.

— Mitä te teette?

— Katson, ovatko lakanat kosteita.

En heti käsittänyt, mitä varten hänen oli tiedettävä, millaisia lakanat olivat Lontoossa. Huomattuaan ihmettelyni hän selitti:

— Teidän on huolehdittava terveydestänne.

Syksyllä vuonna 18 kysyin sormovolaiselta työmieheltä, Dmitri Pavlovilta, mikä hänen mielestään oli Leninin luonteenomaisin piirre.

— Koruttomuus. Koruton kuin totuus.

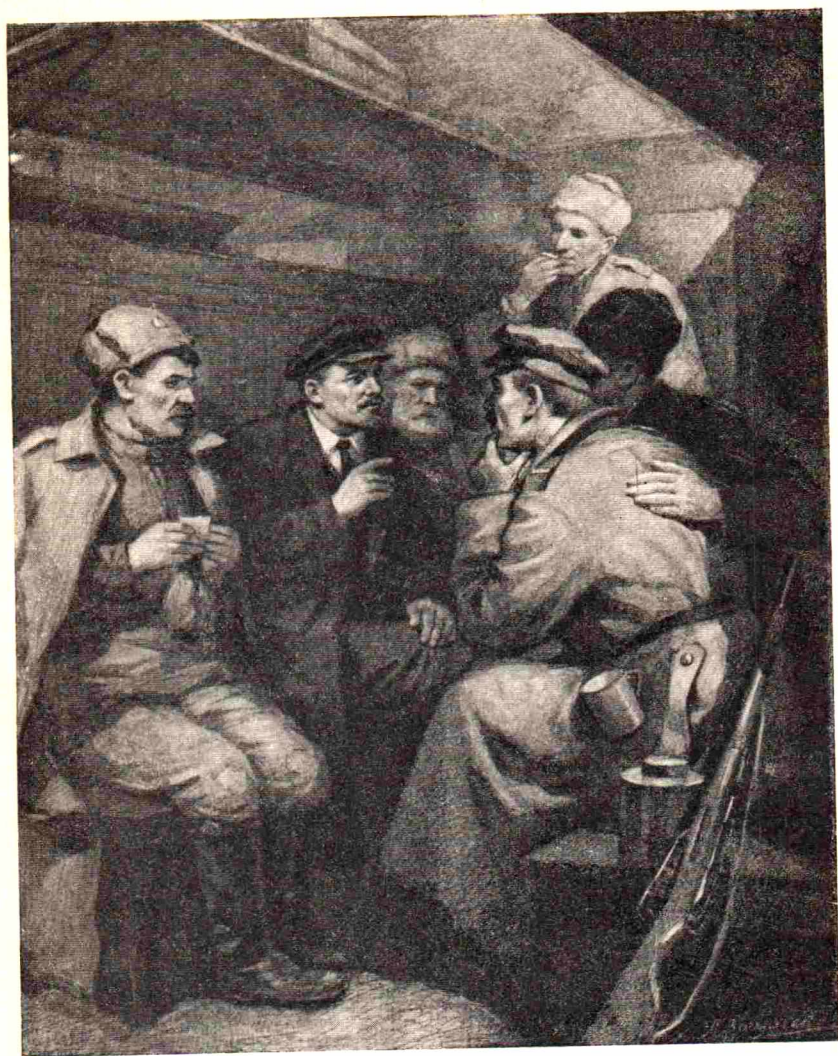
Hän sanoi tämän kuin hyvin ajatellun, kauan sitten harkitun asian.

Tunnettua on, että ankarimmin arvostelevat ihmistä ne, jotka palvelevat häntä. Leninin autonkuljettaja Gil, paljon kokenut mies sanoi:

— Lenin on erikoinen. Sellaisia ei ole. Kuljetin häntä Mjasnitskajaa pitkin, liike oli suuri, töintuskin pääsin ajamaan, pelkäsin, että auto särkyä, annoin signaaleja ja olin kovin hermostunut. Hän avasi oven, tuli istuinta myöten luokseni ollen vaarassa joutua sysätyksi maahan ja puheli: „Olkaa hyvä, älkää hermostelko, Gil, ajakaa kuten toisetkin”. Olen vanha autonkuljettaja ja tiedän, ettei kukaan näin tee.

On vaikea ilmaista, kuvata sitä luonnollisuutta ja joustavuutta, jolla kaikki hänen saamansa vaikutelmat virtasivat yhteen uomaan.

Hänen ajatuksensa suuntautui aina kuin kompassineula kärjellään työtätekevän kansan luokkaetujen puoleen. Lontoossa sattui vapaa iltä, mentiin pienellä joukolla „Music halliin” — demokraattiseen teatteriin. Vladimir Iljitš nauroi hilpeästi ja tarttuvasti katsellessaan klouneja ja tasapainotaitureita, kaikkea

V. I. Lenin matkalla Pietariin vuonna 1917.
Taiteilija P. Vasiljevin piirros.

muuta seurasi välinpitämättömästi; erikoisen tarkkaavaisesti hän seurasi Brittiläisen Kolumbian työläisten puunhakkuuta. Pieni näyttämö kuvasi metsäleiriä, sen edessä maassa kaksi rotevaa miestä hakkasi minuutin sisällä lähes metrin paksuisen puunrungon poikki.

— No, tämä on tietysti vain yleisöä varten, tosiasiasa he eivät voi työskennellä noin nopeasti,— sanoi Iljitš.— Mutta selvää on, että he tekevät sielläkin työtä kirveillä silpoen paljon puuta kelpaamattomiksi lastuiksi. Siinä teille sivistyneet englantilaiset!

Hän alkoi puhua tuotannon anarkiasta kapitalistisen järjestelman oloissa, suuresta raaka-aineprosentista, joka menee hukkaan, ja lopetti pahoitellen, ettei kukaan ollut huomannut vielä kirjoittaa kirjaa tästä aiheesta. Minulle oli jotain epäselvää tässä ajatuksessa, mutta en ehtinyt kysyä Vladimir Iljitšiltä, hän jo puhui kiinnostavasti tasapainotaituruudesta teatteritaiteen erikoisena muotona.

— Siinä on jotain satiirista tai skeptillistä suhdetta yleisesti hyväksytyyn, pyrkimys kääntää se nurinpäin, hieman väärentää, näyttää tavallisen epäloogillisuus. Konstikasta, mutta kiinnostavaa!

Parin vuoden kuluttua keskustellessaan Kaprin saarella A. A. Bogdanov-Malinovskin kanssa utopistisesta romaanista hän sanoi tälle:

— Kirjoittaisittepa te työläisille romaanin siitä, miten kapitalistiset rosvot ovat ryöstäneet maan kuluttaen kaiken naftan, raudan, puun ja kivihiilen. Se olisi erittäin hyödyllinen kirja, herra machilainen!

Hyvästellessään Lontoossa hän sanoi minulle, että tulee ehdottomasti Kaprille lepäämään.

Mutta ennen kuin hän ehti tulla sinne tapasin hänet Pariisissa¹ kaksihuoneisessa ylioppilasarunossa,— se oli ainoastaan kooltaan ylioppilasarunto, mutta ei siellä vallitsevan puhtauden ja täsmällisen järjestyksen vuoksi. Nadežda Konstantinovna laittoi meille teetä ja lähti johonkin, me jäimme kahden. „Znanije” alkoi siihen aikaan hajota, ja minä menin puhumaan Vladimir Iljitšin kanssa uuden kustannusliikkeen järjestämisestä, joka yhdistäisi mahdollisesti kaikki kirjailijamme. Kustannusliikkeen toimituskuntaan ehdotin ulkomailla Vladimir Iljitšiä, V. V. Vorovskia ja vielä jotakin, ja Venäjällä heitä edustaisi V. A. Desnitski-Strojev.

¹ A. M. Gorki tapasi V. I. Leninin Pariisissa keuhkokuumeen jälkeen, kun V. I. Lenin oli käynyt A. M. Gorkin luona Kaprilla,— huhtikuussa 1908 ja heinäkuussa 1910.— *Toim.*

Olin sitä mieltä, että pitäisi kirjoittaa joukko kirjoja lännen kirjallisuuden historiasta ja Venäjän kirjallisuudesta, kirjoja kulttuurihistoriasta, jotka antaisivat runsasta asiallista aineistoa työläisille itseopiskelua ja propagandaa varten.

Mutta Vladimir Iljitš teki tyhjäksi tämän suunnitelman viitaten sensuuriin, vaikeuteen omien ihmisten järjestämisessä; suurin osa tovereista oli käytännöllisessä puolueetyössä, eikä heillä ollut aikaa kirjoittaa. Mutta hänen esittämistään syistä minulle tärkein ja vakuuttavin oli lähimain seuraava: aika ei ole otollinen paksuja kirjoja varten, paksuja kirjoja lukee sivistyneistö, mutta se, kuten näette, peräytyy sosialismista liberalismiin, emmekä me kykene työntämään sitä pois valitsemaltaan tieltä. Me tarvitsemme sanomalehtiä, lentokirjasia, hyvä olisi saada uudestaan järjestetyksi „Znanijen” pienoiskirjaston julkaiseminen, mutta Venäjällä se ei ole sensuurin ja täällä kuljetusvaikeuksien vuoksi mahdollista: meidän on lähetettävä joukkojen keskuuteen kymmeniä, satoja tuhansia lentolehtisiä, sellaista määrää on mahdollon kuljettaa salaa. Odotetaan kustannusliikkeen suhteen parempia aikoja.

Hän puhui hämmästyttävän, hänelle aina ominaisen vilkkaasti ja selvästi Duumasta, kadeteista, jotka „häpeävät olla lokakuulaisia”, siitä, että „heidän edessään on ainoa tie oikealle”, ja sitten esitti joukon todisteita sodan lähestymisestä ja „eikä kaiketi vain yhden, vaan monien sotien”, — tämä hänen ennustuksensa toteutui pian Balkanilla.

Hän nousi seisomaan, sujautti luonteenomaisin liikkein peukalot liivin kainaloaukkoihin ja asteli verkalleen ahtaassa huoneessa kirkkaita silmiään siristellen.

— Sota tulee. Kiertämättä. Kapitalistinen maailma on tullut mätänevään käymistilaan, jo nyt ovat ihmiset alkaneet myrkyttää itseään šovinismin, nationalismin myrkyllä. Arvelen, että me näemme vielä yleiseurooppalaisen sodan. Proletariaattiko? Tuskinpa proletariaatti löytää itsessään voimia ehkäistä verisen riidan. Miten se voidaan tehdä? Työläisten yleiseurooppalaisella lakolla? Sitä varten he eivät ole tarpeeksi järjestyneitä, tietoisia. Sellainen lakko merkitsisi kansalais sodan alkua, me, realistiset poliitikot, emme voi luottaa siihen.

Hän pysähtyi ja hieroen kengänpohjalla lattiaa sanoi synkästi:

— Proletariaatti kärsii tietenkin kauheasti — sellainen on toistaiseksi sen kohtalo. Mutta sen viholliset heikentävät toisensa. Se on myös kieltämätöntä.

Ja tultuaan luokseni hän sanoi ikäänkuin ihmetellen, voimakkaasti, mutta hiljaa:

— Ei, mutta ajatelkaahan: minkä hyväksi kylläiset ajavat nälkäisiä teurastamaan toinen toistaan? Voitteko mainita jonkin

typerämmän ja inhoittavamman rikoksen? Työläiset maksavat siitä hirveän kalliin hinnan, mutta loppujen lopuksi he voittavat. Se on historian tahto.

Hän puhui usein historiasta, mutta ei milloinkaan hänen puheissaan tuntunut palvovaa kumartamista sen tahdon ja voiman edessä.

Puhe kiihdytti häntä, istuuduttuaan pöydän ääreen hän pyyhki hiestynyttä otsaa, ryyppäsi kylmää teetä ja kysyi odottamatta:

— Mikä skandaali teillä Amerikassa oli? Lehtien mukaan tiedän, mistä oli kysymys, mutta miten se tapahtui?

Kerroin hänelle lyhyesti seikkailuni.

En ole koskaan tavannut ihmistä, joka olisi osannut niin tarttuvasti nauraa kuin Vladimir Iljitš. Vieläpä oli outoakin nähdä, että sellainen ankara realisti, mies, joka näki niin hyvin, tunki syvästi suurten yhteiskunnallisten tragedioiden välttämättömyyden ja oli leppymätön, järkähtämätön vihassaan kapitalismin maailmalle, että hän voi nauraa lapsen tavoin, kyynelsilmin, pakahtumaisillaan nauruun. On omattava suuri, vahva henkinen terveys voidakseen sillä tavalla nauraa.

— Oo, te näyttekin olevan humoristi! — sanoi hän nauraen. — En osannut olettaa. Onpa se hauska juttu...

Pyyhkien naurunkyöneleitä hän hymyili jo lempeästi, pehmeästi ja sanoi vakavasti:

— Se on hyvä, että voitte suhtautua vastoinkäymisiin humoristisesti. Huumori on mainio, terve ominaisuus. Ymmärrän erinomaisesti huumoria, mutta en hallitse sitä. Mutta naurettavaa ei liene elämässä vähempää kuin surullistakaan, ei varmastikaan vähempää.

Sovittiin, että menen hänen luokseen päivän kuluttua, mutta ilma oli paha, minä aloin illalla sylkeä kovasti verta, ja seuraavana päivänä matkustin pois.

Pariisin jälkeen kohtasimme Kaprilla. Silloin minulle jäi kovin kummallinen vaikutelma: tuntui kuin Vladimir Iljitš olisi ollut kaksi kertaa Kaprilla ja kahden räikeästi eroavan mielialan vallassa.

Toinen Iljitš ilmoitti päättävästi minulle heti, kun olin häntä vastassa laiturilla:

— Tiedän, Aleksei Maksimovitš, että te toivotte sittenkin minun sovintoani machilaisten kanssa, vaikka varoitin teitä kirjeessä, että se on mahdotonta! Niin että älkää vain yrittäkö mitään.

Matkalla asuntooni ja siellä yritin selittää hänelle, ettei hän ollut aivan oikeassa: minulla ei ole ollut eikä ole tarkoitus sovittaa filosofisia riitoja, semminkään kun en niitä täysin käsitä. Sitäpaitsi olen nuoruudesta asti saastutettu epäluottamuksella kaikenlaista filosofiaa kohtaan, ja syynä tähän

epäluottamukseen oli ja on filosofian ristiriitaisuus minun henkilökohtaisen „subjektiivisen” kokemuksen kanssa: minulle oli maailma vasta alkamassa, „asettumassa”, mutta filosofia läimäytteli sitä päähän ja aivan sopimattomasti, sopimattomaan aikaan kyseli:

„Mihin olet menossa? Miksi menet? Minkä vuoksi — ajatteletko?”

Jotkut filosofit taas suoraan ja tiukasti komensivat: „Seis!”

Sitäpaitsi tiesin jo, että filosofia voi olla kuten nainenkin erittäin ruma, vieläpä rujokin, mutta puettu niin taitavasti ja uskottavasti, että sitä voi pitää kaunottarena. Tämä huvitti Vladimir Iljitšä.

— No, se on huumoria,— sanoi hän.— Mutta että maailma on vasta alkamassa, asetumassa, se on hyvä! Ajatelkaa sitä vakavasti, siitä tulette sinne, mihin teidän olisi aikoja pitänyt tulla.

Sitten sanoin hänelle, että A. A. Bogdanov, A. V. Lunatšarski, V. A. Bazarov ovat minun silmissäni huomattavia miehiä, erinomaisen monipuolisesti sivistyneitä, en ole tavannut puolueessa heidän veroisiaan.

— Olettakaamme. Entä mitä siitä seuraa?

— Pidän heitä loppujen lopuksi saman päämäärän ihmisinä, ja päämäärän yhtenäisyyden, joka on syvästi ymmärretty ja tajuttu, pitäisi pyyhkiä pois, hävittää filosofiset ristiriitaisuudet...

— Siis sovinnon toivo sittenkin elää? Se on turhaa,— hän sanoi.— Annan ystävän neuvon, ajakaa se pois, ja mahdollisimman kauas! Plehanovkin on mielestänne saman päämäärän mies; mutta minä — näin meidän kesken sanottuna — ajattelen, että hän on aivan toisen päämäärän ihmisiä, vaikka onkin materialisti eikä metafysikko.

Tähän päättyikin keskustelumme. Luulen, ettei ole tarpeen huomauttaa, etten ole esittänyt sitä sanasta sanaan, kirjaimellisesti. Ajatuksen täsmällisyyttä en epäile.

Näin siis Vladimir Iljitš Leninin vieläkin lujempaan, taipumattomampaan kuin Lontoon edustajakoukussa. Siellä hän hermosteli, ja oli hetkiä, jolloin tuntui selvästi, että puolueen kahtiajakaantuminen pani hänet kokemaan sangen raskaita hetkiä.

Täällä hänen mielialansa oli rauhallinen, kylmäkiskoinen ja ivallinen, hän vältti keskusteluja filosofisista aiheista ja yleensä käyttäytyi hillitysti. A. A. Bogdanov, erinomaisen miellyttävä, sävyisä ja Leniniin ihastunut, mutta hieman itserakas mies, joutui kuuntelemaan hyvin karvaita ja raskaita sanoja:

— Schopenhauer on sanonut: „Selvästi ajatteleva esittää selvästi”, ja luulen, ettei hän ole sanonut mitään sen parempaa. Te, toveri Bogdanov, esitätte epäselvästi. Selittäkää minulle parilla kolmella lauseella, mitä teidän „tilalle asettamisenne”

antaa työväenluokalle ja miksi machilaisuus on vallankumouksellisempaa kuin marxilaisuus?

Bogdanov yritti selittää, mutta hän puhui tosiaankin epäselvästi ja monisanaisesti.

— Jättäkää tuo,— neuvoi Vladimir Iljitš.— Joku, muistaakseni Jaures on sanonut: „Parempi on puhua totta kuin olla ministerinä”, lisäksi tähän: ja machilaisena.

Sitten hän pelasi innokkaasti Bogdanovin kanssa šakkia ja hävitessään suuttui, tulipa lapsellisen apealle mielellekin. Erinomaista oli, ettei edes lapsellinen apeus, enempää kuin hänen herttainen naurunsakaan rikkoneet hänen luonteensa täydellistä eheyttä.

Kaprilla oli toinenkin Lenin — mainio toveri, iloinen mies, joka oli vilkkaasti ja väsymättä kiinnostunut kaikkeen maailmassa ja suhtautui ihmeellisen lempeästi ihmisiin.

Kerran illalla myöhään, kun kaikki olivat menneet kävelyille, hän puhui minulle ja M. F. Andrejevälle,— puhui alakuloisesti, syvästi valittaen:

— Viisaita, lahjakkaita ihmisiä, he ovat tehneet paljon puolueen hyväksi ja voisivat tehdä vielä kymmenen kertaa enemmän, mutta he eivät lähde kanssamme. Eivät voi. Ja tämä rikollinen järjestelmä pilaa ja runtelee kymmeniä ja satoja tällaisia ihmisiä.

Toisella kertaa hän sanoi:

— Lunatšarski palaa puolueeseen, hän on vähemmän individualisti kuin ne kaksi. Harvinaisen lahjakas luonne. „Olen mieltynyt” häneen — piru vieköön, miten tyhmät sanat: olla mieltynyt! Minä, tiedättekö, pidän hänestä, hän on oivallinen toveri! Hänessä on hieman ranskalaista loistetta. Hänen kevytmielisyytensäkin on ranskalaista, kevytmielisyyksensä on estetiimin tulosta.

Hän kyseli tarkkaan Kaprin kalastajien elämää, heidän ansioitaan, pappien vaikutusta, koulua — hänen intressiensä laajuus ei voinut olla ihmetyttämättä minua. Kun hänelle sanottiin, että eräs pappi pahanen oli köyhän talonpojan poika, hän vaati heti paikalla, että hänelle hankittaisiin tiedot: miten usein talonpojat antoivat lapsiaan seminaareihin ja palasivatko talonpoikien lapset palvelemaan pappeina kotikyliinsä?

— Ymmärrättekö? Jos tämä ei ole satunnainen ilmiö, on se siis Vatikaanin politiikkaa. Viekasta politiikkaa!

En voi kuvitella toista henkilöä, joka seisten niin korkealla ihmisten yläpuolella olisi kyennyt varjelemaan itsensä kunnianhimon kiusauksilta ja pystynyt säilyttämään vilkkaan kiinnostuksen „tavallisiin ihmisiin”.

Hänessä oli eräänlaista magneettisuutta, joka veti puoleensa työihmisten sydämiä ja myötätuntoa. Hän ei puhunut

italiaa, mutta Kaprin kalastajat, jotka olivat nähneet Šaljapinin ja paljon muita huomattuja venäläisiä, asettivat Leninin heti jollain vaistolla erikoiselle paikalle. Hänen naurunsa oli herttaista,— sellaisen ihmisen sydämellistä naurua, joka näki erinomaisesti inhimillisen tyhmyyden kömpelyydet ja järjen viekkaat temppuilut, mutta osasi nauttia lapsellisen naiivisti kuten „sydämeltään vilpittömät”.

Vanha kalastaja, Giovanni Spadaro, sanoi hänestä:

— Vain rehellinen ihminen voi sillä tavalla nauraa.

Keinuen veneessä aalloilla, sinertävillä ja kuulakoilla kuin taivas, Lenin opetteli onkimaan kaloja „sormella” — siimalla ilman onkivapaa. Kalastajat selittivät hänelle, että piti nykäistä heti, kun sormi tunsi siiman värähtelyn.

— Così: drin-drin. Capisci?

Hän nykäisi heti, alkoi vetää kalaa ylös ja huusi lapsellisen riemastuneena, metsästäjän kiihkolla:

— Ahaa! Drin-drin!

Kalastajat nauraa hohottivat myöskin kovaäänisesti ja iloisesti kuin lapset ja antoivat kalastajalle nimen:

— „Signore Drin-drin”.

Hän matkusti pois, ja he yhä kyselivät:

— Kuinka signore Drin-drin jaksaa? Eikö tsaari häntä kaappaa kiinni, eikö?

En muista, oliko G. V. Plehanov ennen Vladimir Iljitšä vaiko hänen jälkeensä Kaprilla.

Eräät Kaprin siirtokunnan emigranteista — kirjailija N. Oliger, Sotšin kapinan järjestämisestä kuolemantuomion saanut Lorents-Metner, Pavel Vigdortšik ja muistaakseni vielä kaksi — halusivat keskustella hänen kanssaan. Hän kieltäytyi. Se oli tietysti hänen asiansa, hän oli sairas mies ja tullut lepäämään. Mutta Oliger ja Lorents sanoivat minulle, että hän oli esittänyt kiellon hyvin loukkaavassa muodossa. Heikkohermoinen Oliger väitti, että G. V. oli maininnut jotain „väsymyksestä puhehaluisten, mutta tekoon kykenemättömien runsauden johdosta”. Ollessaan luonani hän ei tosiaankaan halunnut tavata ketään paikallisesta siirtokunnasta,— Vladimir Iljitš oli tavannut kaikkia. Plehanov ei kysellyt mitään, hän tiesi jo kaikki ja kertoi itse. Venäläisesti laajalahjaisena, eurooppalaisesti sivistyneenä hän teikaroi mielellään koreilla, pisteliäillä sanoilla ja tuntui nimenomaan pilapuheen vuoksi korostavan tylysti ulkomaalaisten ja venäläisten tovereiden puutteita. Minusta tuntui, etteivät hänen kompasanansa aina olleet onnistuneita, muistiin ovat jääneet ainoastaan epäonnistuneet: „kohtuuttomasti kohtuullinen Mehring”, „vallananastaja Enrico Ferri, hänessä ei ole rautaa zolotnikan vertaa” — tämä sapaleikki rakentuu sanaan ferrum — rauta. Kaikki muu oli tämäntapaista. Yleensäkin hän suhtautui

ihmisiin alentuvaisesti, ei tietenkään niinkuin jumala, mutta vähän siihen tapaan. Hän oli hyvin lahjakas kirjailija ja puolueen perustajia ja herätti minussa syvää kunnioitusta, mutta ei sympatiaa. Hänessä oli liian paljon „aristokraattisuutta”. Ehkä arvostelen virheellisesti. En erikoisesti pidä virheistä, mutta kuten kaikki ihmiset erehdyn minäkin. Tosiasia on kuitenkin, että olen harvoin kohdannut siinä määrin erilaisia ihmisiä kuin G. V. Plehanov ja V. I. Lenin. Se on luonnollistakin: toinen lopetti työnsä vanhan maailman hajoittamiseksi, toinen oli jo alkanut rakentaa uutta maailmaa.

Elämä on järjestetty niin pirunmoisen taitavasti, että osamatta vihata on mahdotonta vilpittömästi rakastaa. Jo yksinomaan tämä ihmisen perusolemusta tarvelevä sielun kahtiajakautumisen välttämättömyys, rakkauden kiertämätön ilmitulo vihan kautta tuomitsee nykyajan elämänehdot hävitettäväksi.

Venäjällä, maassa, jossa kärsimysten välttämättömyyttä saarnataan „sielun pelastamisen” yleisenä keinona, en ole tavannut enkä tunne ihmistä, joka tuntisi niin syvällisesti ja voimakkaasti vihaa, inhoa ja ylenkatsetta onnettomuuksia, kurjuutta ja ihmisten kärsimyksiä kohtaan kuin Lenin.

Minun silmissäni nämä tunteet, tämä viha elämän draamoja ja tragedioita kohtaan kohottivat erikoisen korkealle Vladimir Leninin, miehen, joka oli kotoisin maasta, missä kärsimysten ylistämiseksi ja siunaukseksi on kirjoitettu mitä lahjakkaimpia evankeliumeja ja missä nuoriso alkoi elää kirjojen mukaan, jotka oli täytetty yksitoikkosilla, itseasiassa pienten, jokapäiväisten draamojen kuvauksilla. Venäjän kirjallisuus on pessimistisintä kirjallisuutta Euroopassa; meillä kirjoitetaan kaikki kirjat aivan samasta aiheesta, siitä miten me kärsimme — nuoruudessa ja aikaihmisinä: järjen puutteesta, itsevaltiuden sorrosta, naisten vuoksi, rakkaudesta lähimmäisiin, maailmankaikkeuden epäonnistuneesta rakenteesta; vanhalla iällä: elämän virheiden tajuamisesta, hampaiden vähyden, vatsan huonon sulatuksen vuoksi ja kuoleman välttämättömyydestä.

Jokainen venäläinen, istuttuaan „politiikasta” kuukauden vankilassa tai oltuaan vuoden karkotuksella, pitää pyhänä velvollisuutenaan lahjoittaa Venäjälle muistelmakirjan siitä, miten hän on kärsinyt. Eikä kukaan ole vielä tähän päivään saakka hoksannut keksiä kirjaa siitä, miten hän on koko elämänsä ajan iloinnut. Ja kun venäläinen ihminen on tottunut keksimään elämää itseään varten, mutta osaa rakentaa sitä huonosti, niin on hyvin luultavaa, että kirja onnellisesta elämästä opettaisi häntä, miten tällaista elämää on keksittävä.

Minulle oli erikoisen suurta Leninissä juuri tämä hänen leppymätön, sammumaton vihansa ihmisten onnettomuuksia kohtaan, hänen kirkas uskonsa siihen, ettei onnettomuus ole

olemassaolon järkkymätön perusta, vaan on iljettävyys, joka ihmisten on ja jonka he voivat pyyhkiä pois itsestään.

Minä nimittäisin tätä hänen luonteensa peruspiirrettä materialistin taistelevaksi optimismiksi. Nimenomaan tämä piirre miellytti erikoisesti minua tässä ihmisessä,— Ihmisessä,— joka on kirjoitettava isolla kirjaimella.

Vuosina 17—18 eivät suhteeni Leniniin olleet läheskään sellaiset, jollaisina olisin ne halunnut nähdä, mutta ne eivät voineet olla toiset.

Hän oli poliitikko. Hän hallitsi täydellisesti sitä selvästi määriteltyä katsomuksen suoralinjaisuutta, joka on välttämätön sellaisen valtavan suuren, raskaan laivan perämiehelle, jollainen oli lyijyinen talonpoikais-Venäjä.

Minulla oli taas elimellinen vastenmielisyys politiikkaan, ja uskoin yleensä huonosti massan järkeen ja talonpoikaismassan järkeen erikoisesti. Järki, jota ei ole organisoitu aatteella, ei ole vielä se voima, joka astuu elämään luovana kykynä. Massan järjessä ei ole aatetta niin kauan kuin siinä ei ole sen kaikkien yksikköjen intressien yhteisyyden tajua.

Massa elää tuhansia vuosia pyrkimyksessä parempaan, mutta tämä pyrkimys luo sen lihasta riistäjiä, jotka sitä sortavat, elävät sen verellä, ja niin tulee olemaan niin kauan kuin massa alkaa käsittää, että maailmassa on vain yksi voima, joka voi vapauttaa sen riistäjien orjuudesta, Leninin totuuden voima.

Kun Lenin julkaisi vuonna 17 Venäjälle saavuttuaan „teesinsä”, ajattelin, että näillä teeseillä hän uhraa Venäjän talonpoikaistolle koko poliittisesti koulutettujen työläisten määrällisesti mitättömän, laadullisesti sankarillisen sotajoukon ja kaiken vilpittömästi vallankumouksellisen sivistyneistön. Tämä ainoa aktiivinen voima Venäjällä tulee heitetyksi kuin pivollinen suo-
loja maaseudun suolattomaan suohon ja se sulaa, leviää siihen jäljettömästi muuttamatta vähääkään Venäjän kansan henkeä, elinoloja, historiaa.

Tieteellinen, teknillinen — yleensä ammattitaitoinen intelligenssi oli minun kannaltani katsottuna olemukseltaan vallankumouksellista, ja yhdessä työväenluokan, sosialistisen intelligenssin kanssa se oli mielestäni arvokkain Venäjälle kasaantunut voima — muuta voimaa, joka olisi kyennyt ottamaan vallan ja järjestämään maaseudun, en vuoden 17 Venäjällä nähnyt. Mutta nämä voimat, määrällisesti vähäiset ja ristiriitojen pirstomat, voivat täyttää tehtävänsä vain lujan sisäisen yhdistymisen pohjalla. Niiden edessä oli suurenmoinen työ: saada maaseudun anarkistisuus valtansa alle, kultivoida talonpojan tahto, opettaa hänet tekemään järkevästi työtä, muuttaa hänen taloutensa ja kehittää tällä kaikella maata nopeasti eteenpäin; kaikki tämä oli saavutettavissa vain maaseudun vaistojen alistuessa kaupungin

järjestyneelle järjelle. Vallankumouksen ensimmäisenä tehtävänä pidin sellaisten ehtojen luomista, jotka edistäisivät kulttuurivoimien kasvua maassa. Tässä tarkoituksessa ehdotin järjestettäväksi Kaprille koulun työläisiä varten, ja taantumusvuosina, 1907—1913, yritin voimieni mukaan pitää työläisten mielialaa reippaana.

Tämän tarkoitusperän hyväksi järjestettiin heti kohta helmikuun kumouksen jälkeen, keväällä vuonna 17, „Vapaa yhdistys positiivisten tieteiden kehittämiseksi ja levittämiseksi” — laitos, joka asetti tehtäväkseen toisaalta tieteellisten tutkimuslaitosten järjestämisen Venäjällä, toisaalta — tieteellisten ja teknillisten tietojen laajan ja keskeytymättömän levittämisen työläisten keskuuteen. Yhdistyksen johtoon tuli huomattavia tiedemiehiä, Venäjän Tiedeakatemian jäseniä V. A. Steklov, L. A. Tšugajev, akateemikko Fersman, S. P. Kostytšev, A. A. Petrovski ja monia muita. Toimekkaasti kerättiin varoja; S. P. Kostytšev ryhtyi jo etsimään paikkaa eläin- ja kasvitieteellisen tutkimuslaitoksen järjestämiseksi.

Selvyyden vuoksi sanon, että minua oli aina kiusannut tosiasia sivistymättömän maaseudun valtaenemmistöstä kaupungin suhteen, talonpoikaiston eläimellinen individualismi ja melkein täydellinen sosiaalisten emootioiden puuttuminen siltä. Poliittisesti valveutuneiden työläisten diktatuuri kiinteässä liitossa tieteellisen ja teknillisen sivistyneistön kanssa oli minun nähdäkseni ainoa mahdollinen keino päästä vaikeasta tilanteesta, jota sota oli erikoisesti pahentanut anarkisoimalla maaseutua yhä enemmän.

Olin kommunistien kanssa eri mieltä kysymyksessä sivistyneistön osuuden arvioinnista Venäjän vallankumouksessa, jonka oli valmistanut juuri se sama sivistyneistö, johon kaikki „bolševikitkin” kuuluivat, ja he olivat kasvattaneet satoja työläisiä sosiaalisen sankaruuden ja korkean intellektuaalisuuden hengessä. Venäjän sivistyneistö — tieteellinen ja työläisintelligenssi — on ollut, on ja tulee vielä kauan olemaan ainoana kuormahevosenä, joka on valjastettu Venäjän historian raskaan kuorman eteen. Huolimatta kaikista sysäyksistä ja kiihoituksista, joita se on kokenut, jää kansanjoukkojen järki yhä vielä voimaksi, joka vaatii johtoa ulkoapäin.

Näin ajattelin 13 vuotta sitten ja näin — erehdyin. Tämä sivu pitäisi pyyhkiä pois muistelmistani. Mutta — „kirjoitettu ei lähde kirveelläkään veistäen”. Sitäpaitsi: „virheistä opitaan” — toisteli Vladimir Iljitš. Tietäkööt siis lukijat tämän virheeni. Olisi hyvä, jos se olisi opiksi niille, jotka tekevät kiireisiä johtopäätöksiä havainnoistaan.

Monien mitä katalimpien tuholaietekojen jälkeen, joihin osa spesialisteja oli syyllistynyt, olin tietenkin velvollinen

uudestiarvioimaan — ja arvioin — suhteeni tieteen ja tekniikan työntekijöihin. Tällaiset uudestiarvioinnit merkitsevät jotain, erikoisesti vanhoilla päivillä.

Kansan rehellisten johtajien tehtävä on yli-inhimillisen vaikea. Mutta Leninin johtaman vallankumouksen vastustamienkin oli järjestetty hyvin laajalti ja voimallisesti. Sitä paitsi on otettava huomioon, että „sivilisaation” kehittyessä ihmiselämän arvo ilmeisesti laskee, josta on eittämättömänä todisteena ihmisten tuhoamisen tekniikan ja tämän asian harrastuksen kehitys nykyajan Euroopassa.

Mutta sanokaa omantuntonne mukaan: eikö ole epäsoveliasta ja kyllin inhottavaa niiden „moralistien” ulkokultaisuus, jotka puhuvat Venäjän vallankumouksen verenhimoisuudesta sen jälkeen, kun he nelivuotisen häpeällisen yleiseurooppalaisen teurastuksen aikana eivät säälineet miljoonia tuhattuja ihmisiä, vaan vielä kaikin tavoin kiihoittivat „täydelliseen voittoon asti” sitä iljettävää sotaa? „Kulttuuriset kansakunnat” ovat tulleet lyödyiksi, nääntyneet, villiiltyneet, ja yleisinhimillinen poroporvarillinen tyhmyys on voittanut: sen tiukat silmukat tukahduttavat tänäkin päivänä ihmisiä.

On paljon kirjoitettu ja puhuttu Leninin julmuudesta. En voi tietenkään olla niin naurettavan tahditon, että rupeaisin puolustamaan häntä valheelta ja parjauksilta. Tiedän, että parjaus ja valhe on poroporvarillisten poliitikkojen laillistettu menetelmä, tavanomainen keino taistelussa vihollista vastaan. Tuskinpa maailman suurten ihmisten joukosta löytyy ainuttakaan, jota ei olisi yritetty tahrata likaan. Tämä on kaikille tunnettu.

Sitäpaitsi kaikki ihmiset pyrkivät ei ainoastaan alentamaan huomattavan henkilön oman ymmärryksensä tasolle, vaan vieläpä kaatamaankin hänet jalkoihinsa, siihen tahmeaan, myrkylliseen likaan, jonka he luotuaan ovat nimittäneet „jokapäiväiseksi elämäksi”.

Minulla on iljettävänä muistissa seuraava tapaus: vuonna 19 oli Pietarissa „maaseutuköyhälistön” edustajakokous. Venäjän pohjoisista lääneistä oli saapunut muutamia tuhansia talonpoikia, ja satoja heistä oli sijoitettu Romanovien Talvipalatsiin. Kun edustajakokous päättyi ja nämä ihmiset matkustivat pois, niin havaittiin, etteivät he olleet lianneet ainoastaan palatsin kylpyammeita, vaan suuren määrän mitä arvokkaimpia sèvresposliinisia, saksilaisia ja itämaisia maljakoita käyttäen niitä yöastioiden asemesta. Sitä ei oltu tehty tarpeen vuoksi, — palatsissa olivat käymälät kunnossa ja vesijohto toimi. Ei, tämä huliganismi ilmaisi halua pilata, tahrata kauniita esineitä. Kahden vallankumouksen ja sodan aikana joutuin satoja kertoja seuraamaan tätä ihmisten tiedotonta, kostonhimoista pyrkimystä särkeä, turmella, pilkata ja häväistä kaunista.

Ei pidä ajatella, että korostin „maaseutuköyhälistön” käytöstä siitä syystä, että suhtaudun skeptillisesti talonpoikaan, — ei, tiedän sen, että sairaalloista halua tärvellä kaunista potevat eräät intelligenttiryhmiäkin, esimerkiksi ne emigrantit, jotka ilmeisesti ajattelevat, että kun heitä ei ole Venäjällä, ei siellä ole mitään hyvää.

Poikkeuksellisen kauniiden esineiden ilkeällä pilaamishalulla on aivan sama alkulähde kuin inhoittavalla pyrkimyksellä halventaa millä hinnalla hyvänsä harvinaista ihmistä. Kaikki epätavallinen ei anna ihmisten elää niinkuin he haluavat. Ihmiset eivät lainkaan janoa — jos he janoavat — sosiaalisten tottumustensa perinpohjaista muutosta, vaan ainoastaan niiden laajentamista. Enemmistön perusvalituksena ja voivotuksena on:

„Älkää häiritkö meitä, antakaa elää niinkuin olemme tottuneet!”

Vladimir Lenin oli mies, joka häiritsi ihmisten tavanomaiseksi käynyttä elämää siinä määrin, ettei kukaan ennen häntä ollut kyennyt niin tekemään.

Maailman porvariston viha häntä kohtaan on ilmeisen ja ällöttävän selvä, sen tummat ruttotäplät loistavat kaikkialla kirkkaina. Tämä sellaisenaan inhoittava viha puhuu meille siitä, miten suuri ja peloittava Vladimir Lenin — kaikkien maiden proletariien innoittaja ja johtaja — on maailman porvariston silmissä. Häntä ei enää fyysillisesti ole olemassa, mutta hänen äänensä kaikuu yhä kovemmin, voitokkaammin maapallon työtätekeville, eikä ole enää sellaista kolkkaa, jossa tämä ääni ei herättäisi työväkeä vallankumoukseen, uuteen elämään, tasa-arvoisten ihmisten maailman rakentamiseen. Aina yhä varmemmin, lujemmin ja menestyksellisemmin suorittavat suurta asiaa Leninin oppilaat, hänen voimansa perijät.

Minä ihailin hänessä kirkkaasti ilmenevää elämäntahtoa ja aktiivista vihaa elämän iljettävyyttä kohtaan, minua miellytti se nuoruuden into, jolla hän kyllästi kaiken mitä teki. Minua hämmästytti hänen yli-inhimillinen työkykynsä. Hänen liikkeensä olivat kevyitä ja sukkelia, ja niukka, mutta voimakas kädenlele oli täysin sopusoinnussa hänen puheensa kanssa, joka oli myös sanoiltaan niukka, mutta ajatuksiltaan runsas. Ja mongolityyppisillä kasvoilla paloivat, säihkyivät nämä elämän valhetta ja kurjuutta vastaan esiintyvän uupumattoman taistelijan terävät silmät, paloivat siristyen, ivallisesti hymyillen ja vihasta säihkyen. Näiden silmien loiste lisäsi hänen puheensa kirpeyttä ja selvyyttä.

Toisinaan tuntui, että hänen sielunsa lannistumaton tarmo säihkyi kipinäinä silmistä ja sen kyllästävät sanat välkähtelivät ilmassa. Hänen puheensa synnytti aina fyysisen aistimuksen torjumattomasta totuudesta.

Oli outoa ja kummallista nähdä Lenin kävelemässä Gorkin puistossa,— siinä määrin hänen kuvaansa oli liittynyt käsitys miehestä, joka istuu pitkän pöydän päässä ja hymyillen, terävät perämiehen silmät välähdellen, osaavasti ja taitavasti johtaa tovereiden keskustelua tai sitten seisten lavalla pää kenossa syyttää täsmällisiä, selviä sanoja vaitiolemaan väkijoukkoon, ihmisten ahneisiin, totuutta janoaviin silmiin.

Ne muistuttivat minulle aina rautalastujen kylmää loistetta.

Taiteellisesti hiottu totuuden kuva muovautui näistä sanoista ihmeteltävän yksinkertaisesti.

Kiihko oli hänen luonteensa ominaisuus, mutta se ei ollut voitonhimoisen pelurin kiihkoa, se todisti Leninissä sitä poikkeuksellista hengen reippautta, joka on ominaista vain henkilölle, joka tuntee kaikinpuolisesti ja syvästi yhteytensä maailmaan ja käsittää loppuun saakka tehtävänsä maailman kaaoksessa — kaaoksen vihollisen tehtävän. Hän osasi yhtä innokkaasti pelata šakkia, selailla „Pukujen historiaa”, tuntikaupalla väitellä tovereiden kanssa, onkia kaloja, kävellä eteläauringon paahattamia Kaprin kivipolkuja pitkin, ihailla väriherneen kultakukkia ja kalastajien likaisia lapsia. Ja illalla kuunnellessaan kertomuksia Venäjältä, maaseudusta, huokaili kateellisesti:

— Mutta vähän minä tunnen Venäjää. Simbirsk, Kasani, Pietari, karkotusalue ja — siinä melkein kaikki!

Hän piti hauskuudesta ja nauroi koko olemuksellaan, oli tosiaankin „pakahtua” nauruun, nauraen toisinaan aivan kyyneleihin saakka. Lyhyelle luonteenomaiselle äännähdykselle „hm-hm” hän osasi antaa loputtoman asteikon vivahteita, purevasta ivasta varovaiseen epäilyyn asti, ja usein tässä „hm-hm” kaikui terävä huumori, joka on ominaista erittäin tarkkanäköiselle, elämän kaikki typeryydet perinpohjin tuntevalle henkilölle.

Hän oli tukeva ja tanakka mies, jolla oli Sokrateen pää ja kaikinäkevät silmät, ja usein hän pysähtyi kummalliseen ja hieman koomilliseen asentoon — nosti pään kenoon ja kallistaen sitä hieman olkapäähän päin pisti sormet kainaloihin, liivien alle. Tässä asennossa oli jotain erinomaisen herttaista ja hassua, jotain voitokkaan kukkomaista, ja tällaisella hetkellä hän loisti kokonaan ilosta, tämän kirokun maailman suuri lapsi, erinomainen mies, jonka piti uhrautua vihalle ja vihamielisyydelle rakkauden asian toteuttamisen hyväksi.

Ennen vuotta 18, ennen Leniniä vastaan tehtyä halpamaisinta ja inhoittavinta murhayritystä, en ollut tavannut häntä Venäjällä enkä edes kaukaa nähnyt. Tulin hänen luokseen, kun hän vielä huonosti hallitsi kättään ja töintuskin voi liikuttaa ammuttua kaulaansa. Vastauksena ilmaisemaani suuttumukseen

hän sanoi väkinäisesti, niinkuin puhutaan siitä, mihin on kyllästytty:

— Tappelua. Minkäs teet? Jokainen toimii niinkuin osaa.

Tapaamisemme oli erittäin ystävällinen, mutta tietenkin rakkaan Iijitsin läpätunkevat, kaikkinäkevät silmät katsoivat minuun, „hairsuneeseen”, ilmeisen surkuttelevasti.

Tuokion kuluttua Lenin puhui kiihkeästi:

— Ken ei ole kanssamme, hän on meitä vastaan. Historiasta riippumattomat ihmiset ovat mielikuvitusta. Jos otaksutaan, että sellaisia ihmisiä on joskus ollut, niin nyt ei heitä ole, ei voi olla. He eivät ole kenellekään tarpeen. Kaikki, viimeiseen henkilöön saakka, ovat kiinni elämän kurimuksessa, joka on sekavampi kuin koskaan ennen. Te sanonette, että yksinkertaistutan liiaksi elämää? Että tämä yksinkertaistuttaminen uhkaa tuhota kulttuurin, niinkö?

Ivallinen, luonteenomainen:

— Hm-hm...

Terävä katse kävi vieläkin terävämmäksi, ja Lenin jatkoi hiljaisemmalla äänellä:

— Entä eikö teistä miljoonat talonpojat kiväärit käsissä ole uhka kulttuurille, eikö? Ajatteletteko te, että Perustava kokous olisi suoriutunut heidän anarkismistaan? Teidän, joka pidätte niin suurta ääntä maaseudun anarkismista, pitäisi paremmin kuin toisten ymmärtää työtämme. Venäläiselle joukolla on näytettävä jotain erikoisen yksinkertaista, erikoisen helppotajuista sen älylle. Neuvostot ja kommunistit ovat yksinkertaista.

— Työläisten liitto intelligenssin kanssa, niinkö? Se ei olisi hullumpaa, ei. Sanokaa sivistyneistölle, että se tulisi mukaamme. Sehän mielestänne palvelee vilpittömästi oikeudenmukaisuutta? Mistä sitten on kysymys? Tulkaa mukaamme: nimenomaan me olemme ottaneet suorittaaksemme jättiläismäisen työn nostaa kansa jaloilleen, sanoa maailmalle koko totuus elämästä, osoittaa kansoille suora tie ihmiselämään, tie pois orjuudesta, köyhyydestä ja nöyryytyksestä.

Hän naurahti ja sanoi sävyisästi:

— Tämän vuoksi minuun osuikin intelligenssin kuula.

Ja kun keskustelun lämpötila lähenee normaalia, hän puhui harmissaan ja pahoillaan:

— Väitänkö minä sitten, ettei sivistyneistö ole meille tarpeen? Mutta näettehän te, miten vihamielinen se on, miten huonosti se käsittää ajankohdan vaatimuksia? Eikä näe, että ilman meitä se on voimaton eikä pääse joukkoihin. Sen syytä on, jos me särjemme liian paljon ruukkuja.

Keskusteluja tästä aiheesta syntyi melkein joka tapaamisella. Ja vaikka hänen suhteensa sivistyneistöön sanoissa jäikin epäuskoiseksi, vihamieliseksi,— arvosti hän itseasiassa aina oikein

intellektuaalisen voiman merkityksen vallankumousprosessissa ja ikäänkuin myönsi sen, että vallankumous on olemukseltaan juuri sen voiman räjähdys, joka ei ole päässyt kuluneissa ja ahtaissa oloissa lakimääräisesti kehittymään.

Muistan, kun olin hänen luonaan Tiedeakatemiaan kolmen jäsenen kanssa. Puhe oli Pietarin erään korkeimman tieteellisen laitoksen uudestijärjestämisen välttämättömyydestä. Saatettuaan tiedemiehet Lenin sanoi tyytyväisenä:

— Tämä on oikein. Viisaita miehiä. Kaikki on heille yksinkertaista, kaikki on määritelty tarkasti, näkee heti, että miehet tietävät hyvin mitä haluavat. Tällaisten kanssa on suorastaan nautinto työskennellä. Erikoisesti minua miellytti...

Hän mainitsi erään huomattun venäläisen tieteen edustajan nimen ja päivän kuluttua jo puhui minulle puhelimesta:

— Kysykää S:ltä, tulee ko hän työhön meidän kanssamme?

Ja kun S. suostui tarjoukseen, ilahdutti se vilpittömästi Leniniä, ja käsiään hieroskellen hän laski leikkiä:

— Kas niin, toisen toisensa jälkeen me vedämme kaikki venäläiset ja eurooppalaiset Arkimedeeit puolellemme, ja silloin maailma, halutkoon tai olkoon haluamatta, mutta se kääntyy ympäri!

Puolueen 8 edustajakokouksessa N. I. Buharin sanoi muun muassa:

— Kansakunta — siis porvaristo yhdessä proletariaatin kanssa. Itsemääräämisoikeuden tunnustaminen jollekin halveksittavalle porvaristolle ei kelpaa mihinkään.

— Ei, suokaa anteeksi, — väitti Lenin, — se kelpaa siihen mitä on olemassa. Te viittaatte proletariaatin differentioitumisprosessiin porvaristosta, mutta saadaan vielä nähdä, miten tämä erottuminen tapahtuu.

Sitten osoitettuaan Saksan esimerkillä, miten hitaasti ja vaikeasti tämä differentioitumisprosessi kehittyy ja muistutettuaan, että „ei kommunismia väkivallalla juurruteta”, — hän puhui intelligenssin merkityksestä teollisuudessa, armeijassa ja osuustoimintaliikkeessä seuraavasti. Siteeraan edustajakokouksen keskustelua „Izvestijan” selostuksen mukaan:

„Tämä kysymys on edessäolevassa edustajakokouksessa ratkaistava täysin määrätysti. Me voimme rakentaa kommunismin vain silloin, kun porvarillisen tieteen ja tekniikan keinot tekevät sen joukoille helpommin saavutettavaksi.

Ja sitä varten on otettava koneisto porvaristolta, vedettävä kaikki specialistit työhön. Ilman porvarillisia spesialisteja ei voida kohottaa tuotannollisia voimia. Heidät on ympäröitävä toverillisen yhteistyön ilmakehällä, työläiskomissaareilla, kommunisteilla, asetettava sellaisiin olosuhteisiin, etteivät he voisi päästä irti, mutta heille on annettava mahdollisuus parem-

min tehdä työtä kuin kapitalistien aikana, sillä tämä kerros, joka on porvariston kasvattama, ei rupea muuten tekemään työtä. Kokonaista ihmiskerrosta ei voida panna pakolla tekemään työtä. Porvarilliset specialistit ovat tottuneet kulttuurityöhön, he ovat kehittäneet sitä porvarillisen järjestelmän puitteissa, se on he ovat rikastuttaneet porvaristoa valtavilla aineellisilla laitoksilla ja mitättömän vähän antaneet sitä proletariaattia varten. Mutta he ovat kuitenkin kehittäneet kulttuuria — se on ollut heidän ammattinsa. Sikäli kun he näkevät, ettei työväenluokka ainoastaan anna arvoa kulttuurille, vaan vieläpä auttaa sen viemistä joukkoihin, he muuttavat suhteensa meihin. Silloin he tulevat moraalisesti alistetuiksi eivätkä ainoastaan poliittisesti eroitetuiksi porvaristosta. Heitä on vedettävä koneistoomme, ja sitä varten on joskus uhrattavakin. Specialistien suhteen meidän ei pidä olla pikkumaisen takertelevia. Meidän on annettava heille mahdollisimman hyvät olemassaolon ehdot. Se on parasta politiikkaa. Jos me eilen puhuimme pikkuporvarillisten puolueiden laillistuttamisesta, mutta tänään vangitsimme menševikkejä ja vasemmistoeserreja, niin näiden heilahdusten kautta kuitenkin kulkee sama luja linja: lyödä vastavallankumoukselta tie poikki ja käyttää porvarillista kulttuurikoneistoa hyväksi”.

Näissä suuren poliitikon erinomaisissa sanoissa on paljon enemmän elävää, reaalista merkitystä kuin poroporvarillisen, voimattoman ja itseasiassa ulkokullatun „humanismin” kaikissa valituksissa. Valitettavasti monet heistä, joiden olisi ollut ymmärrettävä ja annettava arvoa tälle kutsulle rehelliseen työhön yhdessä työväenluokan kanssa, eivät ole ymmärtäneet, eivät ole antaneet arvoa tälle kutsulle. He ovat pitäneet parempana tuholaisuutta nurkan takaa, petturuutta.

Maaorjuuden lakkauttamisen jälkeen monet „kartanonpalvelijoista”, jotka olivat luonteeltaan orjia, jäivät myös palvelemaan herroja niissä samoissa talleissa, joissa herrat olivat heitä pieksäneet.

Jouduin usein keskustelemaan Leninin kanssa vallankumouksellisen taktiikan ja elinolojen ankaruudesta.

— Mitä te haluatte? — hän kyseli ihmetellen ja vihaisesti.— Onko humanismi mahdollista tällaisessa ennennäkemättömän julmassa tappelussa? Onko tässä tilaa helläsydämyydelle ja jalomielisyydelle? Meitä saartaa Eurooppa, meiltä on riistetty Euroopan proletariaatin odotettu apu, vastavallankumous ryntää karhuna joka puolelta meidän kimppuumme, — entä me? Emmekö me saa, eikö meillä ole oikeutta taistella, tehdä vastarintaa? Ei, suokaa anteeksi, emme me hölmöjä ole. Me tiedämme, ettei kukaan muu kuin me voi tehdä sitä, mitä me haluamme. Luulteko todellakin, että istuisin tässä, jos vakaumukseni olisi päinvastainen?

— Millä mitalla te mittaatte tappelussa välttämättömien ja liikojen iskujen määrän? — kysyi hän kerran minulta kiivaan keskustelun jälkeen. Tähän yksinkertaiseen kysymykseen saatoinkin vastata vain lyyrillisesti. Luulen, ettei muuta vastausta ole.

Vaivasin usein häntä erilaisilla pyynnöillä ja tunsin väliin, että esiintymiseni ihmisten puolustajana synnytti Leninissä sääliä minua kohtaan. Hän kyseli:

— Eikö teistä tunnu, että kulutatte aikaanne joutavaan, turhaan touhuun?

Mutta minä tein sitä, mitä pidin välttämättömänä, eikä miehen, joka tiesi proletariaatin vihollisten luvun, karsas, vihainen katse työntänyt minua luotaan. Hän pyöritti päätään huolissaan ja sanoi:

— Te saatatte itsenne huonoon valoon tovereiden, työläisten silmissä.

Mutta minä selitin, että toverit, työläiset, ollessaan „kiihtyneessä ja ärtyneessä mielentilassa” suhtautuvat usein liian kevyesti ja „yksinkertaisesti” vapauteen, arvokkaiden ihmisten elämään, ja että minun mielestäni se ei ainoastaan saata huonoon valoon vallankumouksen rehellistä, vaikeaa asiaa liiallisella, joskus järjettömälläkin julmuudella, vaan on objektiivisesti vahingollistakin tälle asialle, sillä se loitontaa siihen osallistumisesta suuren määrän huomattavia voimia.

— Hm-hm,— hymähteli Lenin skeptillisesti ja esitti minulle lukuisia tapauksia sivistyneistön petturuudesta työväen asialle.

— Muuten,— hän sanoi,— eivät monetkaan petä, kavalla ainoastaan arkuudesta, vaan itserakkaudesta, pelosta nolata itsensä, kammosta, että mieliteoria joutuisi kärsimään tullessaan kosketuksiin käytännön kanssa. Me emme pelkää sitä. Teoria, hypoteesi ei ole meille mikään „pyhimys”, se on meille työkalu.

Enkä sittenkään muista tapausta, jolloin Iljitš olisi evännyt pyyntöni. Jos tapahtui niin, etteivät ne täyttyneet, ei se ollut hänen syynsä, vaan todennäköisesti niiden „mekanismien puutteellisuuksien”, joita on aina ollut niin runsaasti Venäjän valtion kömpelössä koneistossa. Mahdollista oli myöskin jonkun pahanilkinen haluttomuus helpottaa arvokkaiden ihmisten kohtaloa, pelastaa heidän elämänsä. Ehkä tässäkin oli „tuholaisuutta”, vihollinen on yhtä kyynillinen kuin viekaskin. Kosto ja viha toimivat usein inertian mukaan. Ja onhan niitä tietenkin pieniä, psyykkisesti epäterveitä ihmisiä, joilla on sairaaloinen halu nauttia lähimmäisten kärsimyksistä.

Kerran hän näytti minulle hymyillen sähköttää:

„Taas vangittiin sanokaa että vapauttaisivat”.

Allekirjoitus: Ivan Volnyi.

— Minä luin hänen kirjansa, miellytti kovasti. Kas hänessä tunnen heti viidestä sanasta miehen, joka ymmärtää erehdykset

välttämättömiksi eikä suutu, ei joudu hillittömän raivon valtaan henkilökohtaisen loukkauksen vuoksi. Ja hänet lienee vangittu jo kolmannen kerran. Neuvoisitte häntä muuttamaan pois maaseudulta, muuten hänet voidaan siellä murhatakin. Hänestä ei nähtävästi pidetä siellä. Neuvokaa. Sähkeellä.

Minua usein ihmetytti kovasti Leninin alttius auttaa ihmisiä, joita hän piti vihollisinaan, eikä ainoastaan alttius, vaan vieläpä huolehtiminen heidän tulevaisuudestaankin. Niinpä esimerkiksi erästä kenraalia, tiedemiestä, kemistiä uhkasi kuolema.

— Hm-hm,— sanoi Lenin kuunneltuaan tarkkaavaisesti selitykseni.— Siis teidän mielestänne hän ei tiennyt, että hänen poikansa piilottivat aseet hänen laboratorioonsa? Tässä on jotain romantiikkaa. Mutta on tehtävä niin, että asian tutkii Dzierżyński, hänellä on tarkka totuudenvaisto.

Muutaman päivän kuluttua hän puhui minulle puhelimesta Pietariin:

— Teidän kenraalinne päästämme vapaaksi, lienee jo päästettykin. Mitä hän haluaa tehdä?

— Homoemulsiota...

— Niin, niin — jotakin karbolia! No niin, keitelköön karbolia. Sanokaa minulle, mitä hän tarvitsee...

Ja salatakseen ihmisen pelastamisesta heränneen kainon ilon Lenin peitti ilon ivalla.

Muutaman päivän kuluttua hän jälleen kysyi:

— Entä kenraali? Onko hän järjestäytynyt?

Vuonna 19 ilmestyi tuontuostakin Pietarin keittiöihin erittäin kaunis nainen ja vaati tiukasti:

— Olen ruhtinatar Tš., antakaa minulle luu koiriani varten!

Kerrottiin, että jaksamatta kestää alennustilaa ja nälkää hän oli päättänyt hukuttautua Nevaan, mutta hänen neljä koiraansa vainuten muka emäntänsä pahan aikeen olivat juosseet hänen perässään ja ulvonnallaan ja levottomuudellaan pakoittaneet hänet luopumaan itsemurhasta.

Kerroin Leninille tämän legendan. Katsellen minua syrjästä, alhaalta ylös hän siristeli silmiään ja vihdoin kokonaan sulkien ne sanoi synkästi:

— Ellei se olekaan totta, se on hyvin keksitty. Vallankumouksen pilaa.

Hän oli vaiti. Sitten hän nousi ja papereita pöydällä selaillessa lausui mielteliäänä:

— Niin, ne ihmiset ovat joutuneet tiukalle, historia on ankara äiti eikä häikäile kostonpuuhissaan. Niin se on. Niiden ihmisten on vaikeaa. Järkevät heistä tietysti ymmärtävät, että ovat reväistyt juurineen eivätkä uudelleen enää maahan juurru. Ja toiseen paikkaan istuttaminen, Eurooppaan siirtyminen, ei järkeviä tyydytä. Eivät he sopeudu sinne, vai mitä luulette?

— Luulen etteivät.

— Siis he joko lähtevät kanssamme tai alkavat uudelleen puuhata interventiota.

Kysyin: tuntuuko minusta vain, vai sääliikö hän tosiaankin ihmisiä?

— Viisaita säälin. Meillä on järkeviä vähän. Me olemme etupäässä lahjakasta kansaa, mutta laiskajärkistä.

Ja muistettuaan eräitä tovereita, jotka olivat vapautuneet luokkazoopsykologiasta ja työskentelivät „bolševikkien” kanssa, hän alkoi ihmeellisen lempeästi puhella heistä.

Hämmästyttävän voimakastahtoisena Leninin luonteessa oli erikoisen selvinä piirteitä, jotka ovat ominaisia vallankumouksellisen sivistyneistön parhaimmistolle,— itsekieltämys, joka usein tavoitteli itsekidutusta, itsesilpomista, Rahmetovin nauvoja, taiteen kieltämistä, L. Andrejevin erään sankarin logiikkaa:

„Ihmiset elävät huonosti, siis minunkin on elettävä huonosti”.

Raskaana nälkävuotena 19 Lenin häpesi syödä elintarvikkeita, joita toverit, sotilaat ja talonpojat hänelle sisämaasta lähettivät. Kun hänen epäkodikkaaseen asuntoon tuotiin ruokapaketteja, hän rypisteli kasvojaan hämillään ja kiiruhti jakamaan jauhot, sokerin, voin sairaille tai nälästä heikentyneille tovereille. Kutsuessaan minua luokseen lounaalle hän sanoi:

— Kestitsen palvatulla kalalla — sitä tuli Astrakanista.

Ja rypistäen sokrateenotsansa ja suunnaten sivulle kaikki näkevät silmänsä lisäsi:

— Lähettävät niinkuin herralle! Miten siitä saisi luopumaan? Jos kieltäytyy eikä ota vastaan, he loukkaantuvat. Ja ympärillä kaikki näkevät nälkää.

Hänen vaatimuksensa olivat vähäiset, hän ei ollut tottunut viiniin eikä tupakkaan, hän teki aamusta iltaan vaikeaa, raskasta työtä eikä osannut lainkaan huolehtia itsestään, mutta piti tarkasti silmällä tovereiden elämää. Hän istui pöytänsä takana työhuoneessaan, kirjoitti kiireesti ja puhui nostamatta terää paperista:

— Hyvää päivää, kuinka on terveytenne? Lopetan heti. Eräs toveri maaseudulla ikävoi, lienee väsynyt. Pitää rohkaista. Mieli-ala ei ole pikku asia!

Kerran kun menin Moskovassa hänen luokseen, hän kysyi:

— Oletteko syönyt?

— Olen.

— Taidatte narrata?

— On todistajia, söin Kremlin ruokalassa.

— Olen kuullut, että siellä valmistetaan ruoka huonosti.

— Ei huonosti, mutta voisi paremminkin.

Hän kyseli heti yksityiskohtaisesti: mikä oli huonosti, miten voisi olla paremmin?

Ja mutisi vihaisesti:

— Mikseivät he etsi sinne hyvää keittäjää? Ihmiset tekevät työtä suorastaan pyörtymykseen asti, heille on laitettava maukasta ruokaa, että he söisivät enemmän. Tiedän, että ruokatarvikkeita on vähän ja ne ovat huonoja,— siinä tarvitaankin taitavaa keittäjää.— Ja hän siteerasi jonkun terveysopintutkijan sanoja mausteaineiden merkityksestä ravitsemus- ja ruuansulatusprosessissa. Kysyin:

— Miten te ehditte ajatella sellaisia asioita?

Hän kysyi taas vuorostaan:

— Järkiperäistä ruokajärjestelmääkö?

Ja sanojensa sävyllä antoi minun ymmärtää, että kysymyksenä oli sopimaton.

Vanha tuttavani P. A. Skorohodov, myöskin sormovolainen, pehmeäluonteinen mies valitti työn raskautta Tšekassa. Sanoin hänelle:

— Minusta tuntuu, ettei se ole teidän työtänne, ei sovi luonteellenne.

Hän myönsi alakuloisesti:

— Aivan sopimatonta luonteelleni.

Mutta ajateltuaan lisäsi:

— Kun muistan, että on kai Iljitšinkin usein pidettävä sielua siivistä kiinni, niin minua alkaa hävettää heikkouteni.

Olen tuntenut ja tunnen joukon työläisiä, joiden on täytynyt ja täytyy pitää hammasta purren „sielua siivistä kiinni” — tehtävä väkivaltaa luontaiselle „sosiaaliselle idealismilleen” sen asian voiton hyväksi, jota he palvelevat.

Oliko Leninin itsensä „pidettävä sielua siivistä kiinni”?

Hän kiinnitti liian vähän huomiota itseensä puhuakseen itseltään toisille, hän osasi paremmin kuin kukaan vaieta mielensä salaisista myrskyistä. Mutta kerran Gorkissa hyväillessään lapsia hän sanoi:

— Kas nämä tulevat elämään jo paremmin kuin me; he eivät tule kokemaan paljoa siitä, mitä me olemme eläneet. Heidän elämänsä ei tule olemaan niin ankaraa.

Ja katsoen etäisyyteen, kunnalle, siellä vankkana könöttävään kylään, hän lisäsi mietteissään:

— Enkä kuitenkaan kadehdi heitä. Meidän polvemme on suorittanut historialliselta merkitykseltään hämmästyttävän arvokkaan työn. Olosuhteiden pakottama elämämme ankaruus ymmärretään ja todistetaan oikeutetuksi. Kaikki ymmärretään, kaikki!

Lapsia hän hyväili varovasti, erikoisen hellin ja kevyin kosketuksin.

Menin kerran hänen luokseen ja huomasin pöydällä niteen „Sotaa ja rauhaa”.

— Niin, Tolstoi! Teki mieli lukea metsästyskuvaus, mutta muistin, että on kirjoitettava toverille. Eikä ole lainkaan aikaa lukemiseen. Vasta tänä yönä luin kirjanne Tolstoista.

Hymyillen ja silmiään siristellen hän oikaisi itsensä nautinnolla nojatuolissa ja ääntään hiljentäen jatkoi nopeasti:

— Aika järkäle, vai mitä? Miten valtava ihmissuuruus! Kas siinä, mies hyvä, on taiteilija... Ja tiedätkö, mikä vielä on ihmeellistä? Ennen tätä kreiviä ei todellista talonpoikaa ollut kirjallisuudessa.

Sitten katsoen minuun siristetyin silmin hän kysyi:

— Kenet Euroopassa voi asettaa hänen rinnalleen?

Ja vastasi itse:

— Ei ketään.

Käsiään hykerrellessä hän nauroi tyytyväisenä.

Panin usein hänessä merkille ylpeyden tunteen Venäjästä, venäläisistä, venäläisestä taiteesta. Toisinaan tämä piirre tuntui minusta kummallisen vieraalta Leninissä ja vieläpä naiiviltakin, mutta sitten opin kuulemaan siinä kaiun syvälle kätketystä, riemullisesta rakkaudesta työkansaa kohtaan.

Katsellessaan Kaprilla, miten varovasti kalastajat selvittelivät haikalan repimiä ja sotkemia verkkoja, hän sanoi:

— Meidän työskentelevät rivakammin.

Ja kun minä ilmaisin epäilyni tämän johdosta, hän sanoi hieman harmistuneesti:

— Hm-hm, entä ettekö te unohda Venäjää asuessanne tällä nyppylällä?

V. A. Desnitski-Strojev kertoi minulle, että kerran hän oli matkustanut Leninin kanssa Ruotsissa rautatievaunussa ja selailut saksalaista monografiaa Dühreristä.

Vaunuosastossa matkustaneet saksalaiset olivat kysyneet häneltä, mikä kirja se oli. Sitten oli käynyt selville, etteivät he olleet kuulleet mitään suuresta taiteilijastaan. Se oli saattanut Leninin melkein riemun valtaan, ja hän oli sanonut kahdesti ylpeänä Desnitskille:

— He eivät tunne omiaan, mutta me tunnemme.

Kerran illalla, Moskovassa, J. P. Peškovon kotona Lenin kuunteli Beethovenin sonaatteja Isai Dobroweinin soittamana ja virkkoi:

— En tiedä mitään parempaa kuin „Apassionato”, olisin valmis kuuntelemaan sitä joka päivä. Suurenmoista, yli-inhimillistä musiikkia. Ajattelen aina ylpeydellä, mahdollisesti naiivisti: kas tällaisia ihmeitä voi ihminen tehdä!

Ja siristellen silmiään ja myhäillen hän jatkoi alakuloisena:

— Mutta en voi usein kuunnella musiikkia, vaikuttaa hermostoon, tekee mieli puhella lempeitä tyhmyyksiä ja silittää ihmisten päätä, kun he asuen likaisessa helvetissä voivat luoda tällaisia

kauneuksia. Mutta tänään ei saa silittää kenenkään päätä — he puraisevat käden ja pitää lyödä päähän, lyödä säälimättä, vaikka ihanteemme onkin vastustaa kaikenlaista väkivaltaa ihmisiä kohtaan. Hm-hm,— kauhean vaikea velvollisuus!

Itse melkein sairaana, aivan väsyneenä, hän kirjoitti minulle 9.VII.1921:

A. M.!

Lähetin Teidän kirjeenne L. B. Kameneville. Olen niin väsynyt, etten jaksakaan kerrassa mitään. Ja Te syljette verta ettekä matkusta! Se on jo ihan julkeata sekä järjetöntä. Euroopassa, *hyvässä* parantolassa voitte sekä hoitaa itseänne että tehdä kolminkertaisesti työtä. Ihan totta. Meillä taas ei ole hoitoa eikä työtä, pelkkää *touhua* vain, *turhaa touhua*. Matkustakaa, parantukaa. Älkää olko itsepäinen, pyydän Teitä!

Teidän Lenin.

Yli vuoden ajan hän vaati tavattoman itsepintaisesti, että olisin matkustanut Venäjältä, ja minua ihmetytti: kuinka hän, joka oli kokonaan työn vallassa, muisti, että joku oli jossain sairaana ja kaipasi lepoa?

Sellaisia kirjeitä kuin ylläesitetty hän lienee kirjoitellut eri ihmisille kymmeniä.

Olen puhunut jo hänen aivan erikoisesta suhteestaan toveriin, heihin kohdistuneesta huomiosta, joka osasi tarkasti arvata heidän elämänsä pienimmätkin vastoinkäymiset. Mutta tässä hänen tunteessaan en milloinkaan havainnut omahyötyistä huolenpitoa, joka on joskus ominaista järkevälle isännälle hänen suhteessaan rehellisiin ja kyvykkäisiin työntekijöihin.

Ei, se oli nimenomaan todellisen toverin sydämellistä huomaavaisuutta, samanarvoisen rakkautta samanarvoista kohtaan. Minä tiedän, ettei Vladimir Leninin ja hänen puolueensa huomatuimpienkaan henkilöiden välille voida asettaa yhtäläisyysmerkkiä, mutta itse hän ei ollut sitä tietävinäänkään, oikeammin — ei halunnut tietää. Hän oli jyrkkä väitellessään ihmisten kanssa, ivasi armotta ja teki joskus hyvinkin pisteliästä pilkkaa — kaikki se on totta.

Mutta kuinka monta kertaa kuulinkaan aivan selvästi hänen puhuvan ihmisistä, joita hän oli eilen sättinyt ja moittinut, ja ihmettelevän vilpittömästi näiden ihmisten lahjakkuutta ja moraalista lujuuutta, heidän sitkeää ja raskasta työtään vuosien 1918—1921 helvetillisissä olosuhteissa, työtä kaikkien maiden ja puolueiden urkkijoiden ympäröimänä, salaliittojen keskellä, joita puhkesi mätäpaiseina sodasta nälkiintyneen maan pinnalle. Työtä tehtiin lepäämättä, ruokaa oli vähän ja huonoa, elettiin alituoisessa levottomuudessa.

Mutta Lenin itse ei näyttänyt tuntevankaan olosuhteiden ja levottomuuden taakkaa tässä elämässä, jonka verinen kansalais-sodan myrsky oli myllertänyt syvimpiä perustuksiaan myöten. Ja vain yhden kerran keskustelussa M. F. Andrejevan kanssa hän ilmaisi, M. F. Andrejevan kertoman mukaan, jotain valituksen tapaista:

— Minkä sille voi, rakas Maria Fedorovna? On taisteltava. Ehdottomasti! Onko meidän raskasta? Tietysti! Luuletteko, ettei minunkin ole vaikeaa? On — ja kovasti onkin! Mutta katsokaahan Dzierżynskiä, minkä näköiseksi hän on käynyt! Eihän sille mitään voi! Olkoon meidän raskasta, kunhan vain pääsisimme voitolle!

Henkilökohtaisesti kuulin häneltä vain yhden valituksen:

— Ikävä, ettei Martov ole kanssamme, erittäin ikävä! Mikä ihmeellinen toveri hän onkaan, miten puhdas persoona!

Muistan, kun hän nauroi iloisesti ja kauan luettuaan jostain Martovin sanat:

„Venäjällä on vain kaksi kommunistia: Lenin ja Kollontaj”.

Ja naurettuaan sanoi huokaisten:

— Miten viisas mies! Aijai...

Nimenomaan kunnioittaen ja ihmetellen hän sanoi saattaesaan työhuoneestaan erästä toveria „talousmiestä”:

— Tunnetteko te jo kauan hänet? Hän voisi olla minkä hyvänsä eurooppalaisen maan ministerikabinetin johdossa.

Ja käsiään hykerellen ja naurahdellen hän lisäsi:

— Eurooppa on meitä köyhempi lahjakkaista ihmisistä.

Minä pyysin häntä lähtemään Tykistöasiain päähallintoon katsomaan erään bolševikin, entisen tykkimiehen, keksimää laitetta, joka ohjasi lentokoneiden tulitusta.

— Mitä minä siitä ymmärrän? — hän kysyi, mutta lähti. Hämärään huoneeseen, pöydän ympärille, jolla laite seiso, oli kokoontunut seitsemisen ankarailmeistä kenraalia, kaikki harmaapäisiä, viiksekkäitä vanhuksia, tiedemiehiä. Leninin vaatimaton siviilihahmo häipyi heidän joukkoonsa, jäi huomaamattomaksi. Keksijä alkoi selittää laitteensa rakennetta. Lenin kuunteli häntä hetkisen ja sanoi hyväksyvästi:

— Hm-hm! — ja alkoi kysellä keksijältä yhtä vapaasti, kuin olisi tentannut häntä politiikan kysymyksissä:

— Entä miten olette saanut aikaan tähtäimen suuntaavan mekanismin yhtäaikaisen kaksinaisen toiminnan? Ja eikö voitaisi yhdistää automaattisesti tykkien piippujen suuntaus mekanismin osoittimiin?

Hän kyseli tehokentän laajuutta ja vielä jotain, keksijä ja kenraalit selittivät hänelle vilkkaasti, ja seuraavana päivänä keksijä kertoi minulle:

— Ilmoitin kenraaleilleni, että te tulette toverin kanssa, mutta en sanonut, kuka toveri on. He eivät tunteneet Iljitšiä, eivätkä kai osanneet kuvitellakaan, että hän tulee ilman hälinää, komeutta ja vartiostoa. He kyselivät: onko hän teknikko, professori? Leninkö? Ihmettelivät kauheasti — kuinka? Ei olisi luullut! Ja — sallikaahan! — mistä hän tietää nämä kaikki viisautemme? Hän teki kysymyksiä kuten tekniikkaan perehtynyt mies! Salaperäistä! — Eivätkä he tainneet uskoa, että heidän luonaan kävi nimenomaan Lenin...

Ja Lenin palatessaan Tykistöasiain päähallinnosta nauroi makeasti ja puheli keksijästä:

— Kas kuinka voi erehtyä ihmisen arvioimisessa! Tiesin, että hän on vanha rehellinen toveri, mutta niitä, jotka eivät tähtii taivaalta tavoittele. Mutta hän olikin nimenomaan siihen pystyvä! Mainio mies! Ja kenraalit kun suuttuivat minulle, kun lausuin epäilyksen laitteen käytännöllisestä arvosta! Mutta tein sen tahallani, halusin tietää, miten juuri he arvostavat tämän konstikkaan laitteen.

Hän nauroi makeasti, sitten kysyi:

— Sanoitteko, että I:llä on vielä keksintö? Mistä on kysymys? Pitää järjestää niin, ettei hän muuta tekisikään. Voi, jos meillä olisi mahdollisuus antaa kaikille tekniikoille ihanteelliset olosuhteet heidän työtään varten. Kahdenkymmenen viiden vuoden kuluttua Venäjä olisi maailman edistynein maa!

Niin, usein kuulin hänen kiittävän tovereita. Ja vieläpä heistäkin, jotka — huhujen mukaan — eivät nauttineet hänen henkilökohtaista myötätuntoaan, Lenin osasi puhua antaen arvon heidän tarmokkuudelleen.

Olin kovin hämmästynyt, kun hän arvioi L. D. Trotskin organisatooriset kyvyt suuriksi, ja Vladimir Iljitš huomasi ihmettelyni.

— Niin, tiedän, että suhteestani häneen jotain liioitellaan. Mutta se mikä on, se on, ja mitä taas ei ole, sitä ei ole, sen tiedän myöskin. Kas hän osasi järjestää sotilas-spesialistit.

Vaiettuaan hän lisäsi hiljemmin ja alakuloisesti:

— Eikä hän sittenkään ole meidän. On kanssamme, mutta ei ole meidän. Kunnianhimoinen. Ja hänessä on jotain... huonoa, Lassallelta.

Nämä sanat: „On kanssamme, mutta ei ole meidän” kuulin häneltä kahdesti, toisen kerran ne sanottiin myös huomattavasta miehestä. Hän kuoli pian Vladimir Iljitšin jälkeen. Vladimir Iljitšillä näytti olevan erittäin hyvä ihmistuntemus. Kerran mennessäni hänen työhuoneeseensa tapasin siellä miehen, joka perääntyen takaperin ovelle kumarteli Vladimir Iljitšille, mutta Vladimir Iljitš kirjoitti katsomatta häneen.

— Tunnetteko hänet? — hän kysyi osoittaen sormellaan oveen; sanoin, että olin pari kertaa kääntynyt hänen puoleensa „Vsemirnaja literaturan” asioissa.

— Ja mitä sanotte?

— Voin sanoa: sivistymätön ja karkea mies.

— Hm-hm... Imartelija. Ja nähtävästi veijari. Muuten, näin hänet ensi kertaa, ehkä erehdyn.

Ei, Vladimir Iljitš ei erehtynyt; muutaman kuukauden kuluttua tämä mies osoitti Leninin antaman luonnekuvan todeksi.

Lenin ajatteli paljon ihmisiä huolissaan siitä, että hänen sanojensa mukaan:

— Koneistomme on kirjava, Lokakuun jälkeen siihen on tunkeutunut paljon vieraita ihmisiä. Se on hurskaan ja teille rakkaan sivistyneistön syytä, sen katalan sabotaašin seuraus.

Tästä hän puhui kävellessään kanssani Gorkissa. En muista, miksi aloin puhella Aleksinskista, hän lienee siihen aikaan tehnyt jonkin viheliäisen keposen.

— Voitteko kuvitella, että ensi tapaamisella minulle jäi suorastaan fyysillinen vastenmielisyys häntä kohtaan. Voittamaton inho. Ei kukaan, ei koskaan ole synnyttänyt minussa sellaista tunnetta. Jouduin työskentelemään yhdessä, koetin kaikin tavoin hillitä mieltäni, oli epämukavaa, mutta tunsin, etten voi sietää tuota epäsiikiötä!

Ja kohauttaen ihmeissään olkapäitään hän sanoi:

— Mutta Malinovski lurjuksesta en vain päässyt perille. Se on hämärä juttu, se Malinovski...

Hänen suhteensa minuun oli ankaran opettajan ja hyvän „huolehtivan ystävän” suhdetta.

— Te olette arvoituksellinen mies,— sanoi hän minulle leikkilään,— kirjallisuudessa ikäänkuin oiva realististi, mutta ihmisten suhteen romantikko. Pidättekö kaikkia historian uhreina? Tuntemme historiaa ja sanomme uhreille: kaatakaa uhrialttarit, särkekää temppeilit, alas jumalat! Mutta teidän tekisi mieli saada minut vakuuttuneeksi, että työväenluokan taistelupuolue on ennen kaikkea velvollinen järjestämään intelligenteille mukavat olot.

Ehkä erehdyn, mutta minusta tuntui, että Vladimir Iljitšistä oli mieluista keskustella kanssani. Hän ehdotti melkein aina:

— Kun tulette, niin soittakaa, tapaamme.

Ja kerran hän sanoi:

— Kanssanne on aina kiinnostavaa keskustella, teillä on elämysten piiri monipuolinen ja laaja.

Hän kyseli sivistyneistön mielialaa, erikoisen tarkkaavasti tiedemiehistä,— työskentelin siihen aikaan A. B. Halatovin

kanssa „Tiedemiesten elinolojen parantamisen komiteassa”. Häntä kiinnosti proletaarinen kirjallisuus:

— Mitä te siltä odotatte?

Vastasin, että odotin paljon, mutta pidin aivan välttämättömänä kirjallisuuskorkeakoulun perustamista, jossa olisivat kieli-tieteen, ulkomaisten kielten — Lännen ja Idän,— kansanrunouden, yleisen ja erikseen Venäjän kirjallisuuden katederit.

— Hm-hm,— hän lausui siristellen silmiään ja naurahdel-len.— Laajaa ja häikäisevää! Että se on laajaa — en ole vastaan, mutta eikö se ole liian häikäisevää, vai kuinka? Omia professore-jahan meillä ei ole tällä alalla, ja porvarilliset näyttävät meille sellaisen historian... Ei, tällä hetkellä se on meille ylivoimaista. On odotettava kolmisen, viitisen vuotta.

Ja hän valitti:

— Ei ole lainkaan aikaa lukea!

Tähdensi kovasti ja usein Demjan Bednyin työn agitaatio-merkitystä, mutta puhui:

— Karkeahko. Menee lukijan jäljessä, kun pitäisi kulkea hieman edellä.

Majakovskiin hän suhtautui epäluuloisesti, vieläpä ärtyi-
sestikin:

— Huutaa, keksii kaikenlaisia konstikkaita sanoja, ja kaikki on jotenkin kummallista,— kummallista ja vaikeasti ymmärret-tävää. Kaikki hajallaan, vaikeaa lukea. Lahjakasko? Vieläpä kovinkin? Hm-hm, saadaan nähdä! Mutta eikö teidän mieles-tänne runoja kirjoiteta liian paljon? Aikakauslehdissä on kokonaisia sivuja runoja, ja kokoelmia ilmestyy melkein joka päivä.

Sanoin, että nuorison vetovoima lauluun on luonnollista täl-laisena aikana ja että — minun mielestäni — keskitason runoja on helpompi kirjoittaa kuin hyvää proosaa, ja aikaakin runot vaativat vähemmän; sitäpaitsi meillä on erittäin paljon hyviä runotekniikan opettajia.

— En usko, että runot ovat helpompaa kuin proosa! En voi kuvitellakaan. En kirjoittaisi kahtakaan riviä, vaikka antaisitte selkään,— vastasi hän ja rypisti otsansa.— Joukkoihin pitää viedä kaikki vanha vallankumouksellinen kirjallisuus, kaikki mitä meillä ja Euroopassa on.

Hän oli venäläinen mies, joka oli kauan elänyt poissa Venä-jältä ja katsellut tarkasti maataan,— kaukaa se näytti kauniim-malta ja kirkkaammalta. Hän arvioi oikein maansa poten-tiaalisen voiman — kansan erikoisen lahjakkuuden, joka oli vielä heikosti ilmaistu ja jota raskas ja yksitoikkoinen historia ei ollut herättänyt, mutta lahjakkuutta oli kaikkialla loistaen kultatähtinä fantastisen venäläisen elämän tummaa taustaa vasten.

Vladimir Lenin, tämän maailman suuri miesten mies on kuollut. Tämä kuolema koski sangen kovasti niiden ihmisten sydämeen, jotka tunsivat hänet, sangen kovasti!

Mutta kuoleman musta raja vain korostaa entistä kirkkaammin koko maailman silmissä hänen merkityksensä,— maailman työtätekevän kansan johtajan merkityksen.

Ja vaikka häneen kohdistuvan vihan pilvi, valheen- ja parjauksen pilvi hänen nimensä ympärillä olisi vieläkin sankempi, olisi se samantekevää: ei ole voimia, jotka voisivat himmentää soihdun, jonka Lenin kohotti mielettömäksi käyneen maailman tukahduttavassa pimeydessä.

Eikä ole ollut ihmistä, joka niinkuin hän olisi todella ansainnut maailmassa ikuisen muiston.

Vladimir Lenin on kuollut. Hänen järkensä ja tahtonsa perijät elävät. Elävät ja tekevät työtä menestyksellisemmin kuin kukaan, milloinkaan, missään on maailmassa työskennellyt.

